

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Центр підготовки магістрів публічної служби і професійних суддів

Кафедра загальної теорії права та держави

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ»

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу
заочної форми навчання

галузь знань – 28 «Публічне управління та
адміністрування»

спеціальність 281 – «Публічне управління
та адміністрування»

Танцюра Микола Дмитрович

Керівник – доктор юридичних наук,
професор Дудченко Валентина Віталіївна

Рецензент – доктор юридичних наук,
професор Завальнюк Володимир
Васильович

Одеса–2024

ЗМІСТ:

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Феномен глобалізації, її чинники та наслідки	6
1.2. Публічна політика: поняття, зміст та особливості	16
Висновки до 1 розділу	25
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СВІТОВУ ПОЛІТИКУ	27
2.1. Характерні риси глобального політичного розвитку	27
2.2. Глобальна публічна політика та нові інструменти управління	35
2.3. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації	42
Висновки до 2 розділу	47
РОЗДІЛ 3. ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	49
3.1. Тенденції та перспективи розвитку публічної політики України	49
3.2. Політико-правові трансформації в Україні в умовах глобалізації та зростання ролі громадянського суспільства	59
Висновки до 3 розділу	71
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи пояснюється тим, глобалізація як тенденція економічного, соціального, політичного та культурного розвитку виникає з взаємного перетину низки процесів та протиріч, що охоплюють держави, народи, спільноти, окремих людей. До таких процесів належать «вестернізація», контрколонізація, екологізація, космізація та інформатизація. Ці та інші феномени свідчать про суттєві зміни, що захоплюють увесь земний шар, всі народи, всі держави, всіх людей.

У логіці розвитку міжнародних відносин глобалізація є процесом переходу від моделі взаємодії між суверенними державами через етап «об'єднаних націй» до нового світового порядку. В основі цієї логіки лежить криза суверенітету національної держави. Держави стали відчувати натиск низки факторів глобалізації: суттєвий вплив транснаціональних корпорацій; універсальність прав людини (суверенітет держави став визнаватися тією мірою, якою він легітимувався правами людини); транснаціональні актори виявляються наполегливішими та сильнішими, ніж внутрішньонаціональні політичні сили.

Під впливом глобалізації державна політика трансформується в публічну, за якої активними акторами стають міжнародні та наднаціональні організації, а також інститути громадянського суспільства. Наслідки глобалізації накладають відбиток на світову, регіональну та національну політику. Крім того, на рівні міжнародних відносин та світової політики з'являються елементи глобального управління.

Ступінь розробки теми дослідження. До аналізу феномену глобалізації, її сутності та проблемних питань звертались такі зарубіжні дослідники, як: З. Бауман, Е. Гіденс, Р. Дарендорф, Д. Мартен, Д. Сорос, Д. Стиглиць та інші. Серед українських вчених проблеми глобалізації розглядали такі вчені, як: В. Андріяш, В. Воронкова, Л. Герасіна, І. Куян, В. Нечитайло, О. Самойлов, В. Тітарчук, В. Шарий тощо.

У науковій літературі публічна політика як окремий концепт почала вивчатися порівняно з середини ХХ ст., хоча філософські основи були закладені в епоху Нового часу такими вченими, як Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Ф. Гегель.

Серед вчених, які брали участь у розробці даного концепту, можна назвати Ю. Габермаса, Х. Арендт, П. Бурдьє, А. Хайденхаймера та інших. Серед сучасних вітчизняних дослідників публічної політики можна виділити П. Шляхтуна, В. Авер'янова, В. Бабкіна, С. Вирового, О. Дем'янчука, Н. Нанівської, В. Нікітіна, О. Оболенського, М. Пірен, Г. Ситника, В. Трощинського, В. Тертички, С. Телешуна, В. Ребкало, С. Рябова, В. Якушика та інших.

Метою даної роботи є аналіз вплив глобалізації на розвиток публічної політики, з'ясування сучасні тенденції такого впливу на світову та українську публічну політику.

Для досягнення даної мети були поставлені такі *завдання*:

- проаналізувати феномен глобалізації, її чинники та наслідки;
- з'ясувати поняття, зміст та особливості публічної політики;
- визначити характерні риси глобального політичного розвитку;
- проаналізувати глобальну публічну політику та нові інструменти управління;
- дослідити трансформацію державного суверенітету в умовах глобалізації;
- розглянути тенденції та визначити перспективи розвитку публічної політики України;
- проаналізувати особливості політико-правових трансформацій в Україні в умовах глобалізації та зростання ролі громадянського суспільства.

Об'єкт дослідження – процеси глобалізації та публічна політика.

Предмет дослідження – вплив глобалізації на публічну політику.

Методи дослідження. Під час аналізу центральної теми були використані як загальнонаукові, так і спеціально наукові методи. В основі дослідження лежить діалектичний метод, системний та структурно-функціональний аналіз дозволили проаналізувати глобалізацію та публічну політику як цілісні явища, з'ясувати функціональні зв'язки між ними. За допомогою описового та порівняльного методу були визначені особливості впливу глобалізації на світовий та українську публічну політику. Інституційний метод дозволив з'ясувати коло акторів сучасної публічної політики та їх взаємодію. Метод аналізу та синтезу використовувався під час формулювання висновків.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні впливу глобалізації на публічну політику.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Феномен глобалізації, її чинники та наслідки

Глобалізація є загальним явищем світового розвитку. Її прояви і наслідки, які виявляються у всіх сферах життя і діяльності людства. Поняття «глобалізація» неоднозначне, і дослідники наголошують на різних його аспектах залежно від контексту. В кінці XX століття політичні процеси, пов'язані із закінченням «холодної війни», екологічні загрози, що породили загальне сприйняття єдиної планети, зростання економічної взаємозалежності призвели до поширення поняття «глобалізація» в наукових і політичних колах, зумовивши її не тільки економічним, а й політичним, історичним, географічним і культурним характером.

В науковий обіг термін «глобалізація» був введений Р. Робертсоном, який вперше вжив його в 1983 р., а в 1992 р. виклав основи поняття глобалізації в своєму дослідженні «Глобалізація, соціальна теорія і глобальна культура» [92; 93; 94]. З того часу термін «глобалізація» широко використовується по відношенню до міжнародних відносин.

Говорячи про історію питання, різні автори відносять час виникнення глобалізації до різних історичних періодів [56]. Так, деякі вчені вважають, що початки глобалізації можна знайти в епоху Античності. Зокрема, Римська імперія була однією з перших держав, яка в VII-IV століттях до нашої ери заявила про своє панування над Середземномор'ям та призвела до глибокого переплетення різних культур і виникнення локального поділу праці в середземноморських регіонах.

Інші розглядають глобалізацію як пряме продовження інтернаціоналізації капіталу, початок якої припадає на період Великих географічних відкриттів XV століття і стійкого економічного зростання в Європі в XVI-XVII століттях, коли було започатковано створення світової економіки навколо кількох центрів європейського капіталізму, під час

проникнення європейців в інші культури, а також поширилася португальська, іспанська та британська торгівля.

Треті пов'язують виникнення глобалізації з ідеями німецького філософа І. Канта про формування світового уряду як гарантії «набуття вічного миру».

Інші вважають, що виникнення глобалізації відбулося в ХІХ столітті і було викликано швидкою індустріалізацією, яка призвела до зростання торгівлі та інвестицій між європейськими державами і США, а також до імперіалістичної експлуатації їх колоній. На їхню думку, в першій половині ХХ століття процеси глобалізації були перервані двома світовими війнами, однак після Другої світової війни глобалізація відновилася прискореними темпами. Цьому сприяло вдосконалення технологій, що призвело до швидкого морського, залізничного та повітряного сполучення, а також доступності міжнародного телефонного зв'язку. Їх опоненти, навпаки, вважають, що світові війни стали першим проявом взаємозалежності світу, що заклало основи глобалізації, а другим етапом виділяють формуванням техносфери у ХХ столітті.

П'ятий напрям досліджень поділяє глобальні процеси на періоди і вбачає їх зв'язок з інформаційним етапом сучасної науково-технічної революції та її реальним впливом на розвиток світової економіки, телекомунікаційних і транспортних систем, науки, які швидкими темпами перетворюють життя людства. Його представники вважають глобалізацію одним з основних напрямків світового розвитку в умовах інформаційного суспільства, а Інтернет розглядають як символ глобалізації [46, с. 13].

Разом з тим, більшість дослідників пов'язують початок глобалізації з економічним розвитком держав і, зокрема, з поширенням ринкових відносин. Її можна охарактеризувати в широкому сенсі як зростання «економічних, соціальних і політичних взаємозалежностей у всьому світі» [99, р. 785].

У зарубіжній науковій літературі глобалізація розглядається насамперед у зв'язку з феноменом вестернізації як основного напрямку модернізації сучасного світу, глобальним проникненням культури євроатлантичної

цивілізації, поширенням західного капіталізму та західних інститутів. Англійський історик Р. Конквест заявив, що «навіть чи хтось серйозно сумнівається в тому, що саме Захід, у загальному сенсі, є основою і центром того, чим сьогодні є міжнародне співтовариство або світова політична культура» [40, р. 240].

К. Шпірамеш стверджує, що чотири фактори відіграють значну роль у сучасній сфері глобалізації, тим самим сприяючи важливості глобальних зв'язків з громадськістю, а отже і на публічну політику. Першим фактором є зростання демократизації в усьому світі, яке відбулося переважно у другій половині XX століття. По-друге, це формування торговельних блоків у XX століття (ЄС, НАФТА, АТЕС тощо), які «збільшили комерційну взаємодію між країнами по всьому світу, що також призвело до посилення комунікації» [95, р. 693]. Третім фактором є розвиток і поширення нових медіа та технологій, які «не лише забезпечили збільшення каналів комунікації, але й розширили можливості для спілкування людей через політичні та культурні кордони, таким чином посилюючи тиск на організації, щоб вони визнавали глобальні голоси» [95, р. 693]. Нарешті, більша частина світу готова об'єднатися для вирішення спільних проблем, таких як тероризм, проблеми навколишнього середовища, нерозповсюдження ядерної зброї, голод та інші.

Глобалізація охоплює широкий спектр різних політичних, економічних та культурних тенденцій. Не існує загальноприйнятого визначення, дослідники визначають глобалізацію з різних точок зору, хоча всі теоретики можуть погодитися з тим, що глобалізація справила величезний вплив на суспільства на економічному, політичному та культурному рівнях.

У широкому сенсі глобалізацію можна визначити як конститутивний процес посилення взаємозалежності між людьми, територіями та організаціями в економічній, політичній та культурній сферах [100]. Дж. Міттлман стверджує, що глобалізація – це «збільшення взаємозв'язків, або взаємозалежності, зростання міжнародних потоків, так що світ, у

певному сенсі, стає єдиним місцем» [78, р. 3].

Згідно з П. Черні, глобалізація – це «конвергенція економіки та політики через кордони в єдину домінуючу модель, варіант ліберального капіталізму, узгоджений з неоліберальною політикою» або «перетин різних форм як конвергенції, так і дивергенції» [37, р. 253].

С. Тейлор та М. Герні описують її як «сукупність процесів, які різними способами – економічними, культурними та політичними – встановлюють наднаціональні зв'язки» [97, р. 487].

Розвиток глобалізації призводить до таких економічних явищ, як проникливість міждержавних кордонів для вільного руху фінансових потоків, переміщення товарів, послуг, технологій, робочої сили, тобто до поширення правових режимів найбільшого сприяння нації і національного режиму в цих сферах. В результаті відбувається приватно-правова універсалізація ринкових відносин через встановлення єдиних економічних принципів, звичаїв і правових норм для суб'єктів міжнародних економічних відносин.

Даючи визначення глобалізації, дослідники роблять акцент на різних характерних рисах даного явища. По-перше, глобалізація передбачає лібералізацію, що представляє собою процес зняття обмежень і бар'єрів між країнами з метою створення «відкритої, інтегрованої» світової економіки. Другою рисою глобалізації є транснаціоналізація, тобто розширення відносин в обхід державних органів та установ, розширення горизонтальних зв'язків, які не визнають жодних кордонів і не потребують формалізації. Третя ознака – детериторіалізація, яка є наслідком транснаціоналізації і відображає зрушення в географії. Кордони держав перестають сприйматися як незмінні, простір стискається, відстані скорочуються. Наступна ознака – уніфікація, що веде до встановлення універсальних, світових стандартів і відмінностей у всіх сферах людської діяльності. Остання риса – універсалізація, що означає поширення однакових духовних і матеріальних цінностей у всіх куточках земної кулі.

До факторів глобалізації, які мають вплив на міжнародні відносини та

світову політику Б.Баді відносить: включення всіх держав, суспільств, спільнот, колоній та імперій в одну і ту ж глобальну систему протягом століть; поширення спільних принципів, цінностей, норм, переконань і поведінки в одній формі універсалізації; взаємозалежність множинних і різноманітних суб'єктів (як державних, так і недержавних) на глобальному рівні [29].

Прихильники глобалізації вказують на ряд переваг, які були отримані від глобалізації. На їхню думку, глобалізація послаблює конфлікти, сприяє миру в усьому світі, встановленню та зміцненню демократії, розвитку глобального громадянського суспільства, підзвітності влади та верховенству права. Крім того, важливо відзначити розвиток виробництва і поширення західних стандартів споживання, побуту, сприйняття світу на інші країни. В результаті глобалізації підвищилася продуктивність в сільському господарстві, покращилася охорона здоров'я, технічний прогрес привів до розробки безлічі нових матеріалів, що знизили потребу в сировині, скоротився витрата матеріалів в тих галузях, в яких не вдалося замінити природну сировину синтезованою. При цьому спостерігається стрімке зростання видобутку розвіданих запасів корисних копалин.

Вчені виділяють наступні виміри глобалізації: економічна (характеризується як великі потоки товарів, капіталу та послуг, а також інформації та сприйняття, що супроводжують ринковий обмін), політична (характеризується дифузією державної політики) та соціальна (виражається в поширенні ідей, інформації, образів і людей) [52].

Політична глобалізація означає інтеграційний процес усіх країн задля аналізу та вирішення проблем, які масштабуються на національному рівні, торкаються кількох країн або мають глобальний масштаб. Для цього країни світу інтегровані в різні типи організацій та інститутів, через які були сформовані правила та механізми, необхідні для їхньої співпраці.

Критики політичної глобалізації стверджують, що цей процес глобальної інтеграції йде врозріз із духом націоналістичних країн, оскільки

відбувається передача певних регулюючих прав на користь наднаціональних організацій, до складу яких вони входять.

Феномен політичної глобалізації має безліч характеристик, серед яких найважливішими є: децентралізація влади – країни-члени наднаціональних організацій зазвичай відмовляються від частини своїх повноважень на користь останніх; інтернаціоналізація співробітництва для вирішення глобальних проблем людства; скасування тарифних та імпоротно-експортних процедур, що сприяє світовій торгівлі; використання дипломатичних рішень для вирішення конфліктів між народами та регулювання військового втручання; встановлення глобальної справедливості через міжнародні судові інстанції.

До наслідків політичної глобалізації відносять: міграцію – сприяє усунення вимог для в'їзду в інші країни, сприяння культурному, комерційному та соціальному обміну; зростання лобістів – враховуючи зростання впливу транснаціональних компаній, які зацікавлені в певних політичних рішеннях з боку влади, а також можуть підтримувати певні політичні групи в країні; підвищена грамотність (краща освіта та доступ до інформації через Інтернет та нові технології); глобалізація прав людини (толерантне ставлення до груп меншин з урахуванням їх відмінностей).

Перевагами процесу політичної глобалізації є: наявність широкого кола організацій, які виступають за права людини; глобальна культура зі схожими моральними цінностями; змішування культур та збагачення знань; заходи щодо запобігання соціальній несправедливості; вона заохочує торгівлю, дух міжнародного співробітництва та повагу до навколишнього середовища; заходи щодо захисту планети та запобігання зміні клімату; підвищена терпимість та прийняття протилежних позицій.

Процес політичної глобалізації також має недоліки та несе в собі певні ризики, серед яких: формування та поява радикальних ультранаціоналістичних угруповань, потенційно агресивних та небезпечних; забування національних традицій та їхнє змішування з іншими культурами;

економічний контроль з боку держав, що може породжувати процеси неоімперіалізму і неоколоніалізму.

Проте глобалізація також має негативні сторони. Так, економічна функція від тимчасового капіталізму не тільки починає домінувати над іншими сферами суспільного життя, але і робить мотив прибутку головною і майже абсолютною цінністю, в результаті торгівля переважає над виробництвом. Глобалізація в економіці, інформатизація та автоматизація виробництва призводять до становлення економіки, яка не потребує робітників. У промислових галузях виробнича політика визначається досить вузьким колом високопрофесійних фахівців та інтелектуалів, що породжує «елітарність» як організуючий принцип економічного життя, а, отже, і системи освіти.

Роботодавці гостро потребують максимально продуктивних працівників в умовах глобалізації, яка безпосередньо пов'язана з освітою. Тільки висококваліфіковані громадяни можуть зберегти свій соціальний статус або перемогти в процесі глобалізації. Значна кількість працівників ризикує залишитися безробітною.

Глобалізація охоплює всі країни світу, незалежно від політичних режимів. За короткий історичний період в товарно-грошові відносини міжнародного фінансового ринку були втягнуті всі регіони і сфери людської діяльності, змінилися пропорції і співвідношення сил між державами і корпораціями, змінилися відносини між політикою і економікою, фінансами і виробництвом, конкуренцією і наукою. Стрімке поширення фінансової інформації по всьому світу завдяки Інтернету, безперервний рух приватного капіталу за допомогою всіляких фінансових інструментів (цінних паперів, акцій підприємств, пайових інвестиційних фондів, товарних ф'ючерсів тощо), діяльність фінансових фондів і бірж, які практикують позики під заставу цінних паперів і грають на валютних курсах, носять дійсно глобальний характер.

У той же час загострюється загроза світової економічної системи,

оскільки кількість фінансових операцій зростає незмірно швидше, ніж кількість реальних товарних угод, що в кінцевому підсумку призводить до світових фінансових криз (першою була фінансова криза 1997-1998 рр., потім 2008 р., 2020 р.).

Важливою тенденцією соціального розвитку стало те, що до кінця ХХ століття був досягнутий принципово новий рівень інформаційного охоплення планети. Завдяки інформаційній революції світ звузився і став доступним, проникним, інформаційно тісним. Стрімкий розвиток телекомунікаційної та інформаційної інфраструктури сприяв зміцненню взаємопов'язаності світу.

В умовах глобалізації поширення інформації переслідує цілком зрозумілі завдання забезпечення «ідеології глобалізації» як сукупності взаємопов'язаних установок, покликаних обґрунтувати переваги і невідворотність тенденцій, спрямованих на об'єднання світу під керівництвом свого цивілізованого центру, під яким так чи інакше маються на увазі держави Заходу. Ідеологія глобалізації спрямована на приховування конкурентного протистояння між регіональними центрами та Північною Америкою, Західною Європою та Східною Азією.

Ідеологія глобалізації розвивається в умовах глибокої духовної кризи. У сфері глобальних інформаційних мереж поширюються оціночні політико-демократичні стандарти і установки «міжнародної громадської думки» на шкоду державно-патріотичним ідеологіям, культивуються мондіалістичні цінності відповідальності кожного за чужі долі, проблеми, конфлікти, стан навколишнього середовища, політичні та інші події в будь-якому куточку світу.

Концентрація економічної влади часто трансформується в контроль над засобами масової інформації. Засоби масової інформації пропагують, що глобалізація культурно збагачує народи, але насправді «глобалізація культури» означає культурне об'єднання під впливом культури західної цивілізації. Культурна глобалізація характеризується використанням англійської мови для міжнародного спілкування, зближенням форм ділової та

споживчої діяльності між громадянами різних країн, поширенням по всьому світу західних фільмів, телевізійних програм.

Отже, в умовах глобалізації міжнародне співтовариство рухається до стану більшої згуртованості.

У сучасних міжнародних відносинах можна простежити, як змінюються функції держав. Наприклад, з метою полегшення руху товарів і вільної міграції фізичних осіб уряди були змушені посилити свої можливості з контролю за рухом капіталу і громадян. У той же час кінець біполярного світу призвів до того, що багато держав були фактично виключені, а інші, навпаки, порушуючи міжнародне право, почали відкрито вдаватися до застосування сили для вирішення міжнародних проблем.

Успіх глобалізації буде залежати від справедливого розподілу її благ між державами. Її стихійним характером не можна управляти в традиційному розумінні міжнародного права, але процес глобалізації можна і потрібно спрямовувати в русло, вигідне для всього національного співтовариства, розділяючи міждержавні організації, в тому числі наднаціональні інструменти, з певними повноваженнями. На міждержавному рівні головними рушіями глобалізації є ООН та найбільші економічні організації: Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі, Група Світового банку.

Процес інтеграції держав розглядають у світлі неоглобалізму, який відрізняється своїми основними цілями від глобалізації. Якщо остання являє собою процес інтеграції держави з метою вирішення глобальних проблем, що зачіпають все людство, то для неоглобалізму пріоритетними є потреби суспільства в кожній конкретній державі, що диктує необхідність загальної інтеграції. Однак розвинені країни надають все більший вплив у процесі глобалізації. Особливе значення має і форма такого впливу, оскільки його вираження торкнеться всіх суб'єктів, зокрема, це стосується негативних форм, таких як ворожість, загроза виникнення глобальних екологічних проблем.

П. Франкопан показує, як глобалізація та переплетення різних

чинників, що діють на міжнародній арені, призводять до формування нових міжнародних конфігурацій (комерційних, політичних чи військових), які автор називає «шовковими шляхами».

Автор звертає увагу на те, наскільки марними є надії західних політиків на довільну зміну порядку денного. Зараз очевидно, що тільки катастрофи глобального характеру можуть хоч якось уповільнити (але аж ніяк не скасувати) новий перерозподіл політичної ваги між народними відносинами. Дослідник зазначає, що «зміни, що відбуваються в ХХ столітті, викликані численними факторами – демографією, зміщенням економічного центру тяжіння, цифровими технологіями, кліматичними збуреннями. Шовковий шлях народжується напрочуд швидко, з тієї причини, що певні сили гальванізують його» [53, р. 86]. Централізоване планування світових подій – у різних «мозкових» центрах – може бути дуже небезпечним, оскільки створює сприятливий ґрунт для конфліктів глобального характеру.

Найбільші успіхи демонструє Китай. Повністю усвідомлюючи власну торговельну міць, а також пропонуючи світові своє бачення майбутнього (засноване на розвитку комунікацій з подальшим підвищенням рівня життя в усьому світі), Китай прагне сформувати торгову інфраструктуру на всіх континентах.

П. Франкопан зазначає, що Піднебесна вміло просуває власні інтереси там, де США стикаються з найбільшими проблемами – вже у 2015 році Китай був провідним торговельним партнером Латинської Америки [53]. Значною мірою це пов'язано з небувалою щедрістю кредитів і позик. Правда, таке «кулеметне фінансування» девелоперських проектів призводить до того, що одні проекти «перетинаються» з іншими, створюючи небезпечну плутанину і можливості для розкрадання коштів.

Невдачі глобалізації призвели до посилення прямо протилежної, ізоляціоністської тенденції (яка дедалі більше перетікає у відверту відмову від нав'язаних цінностей і пріоритетів). В основі цих протиріч, які останнім часом дали про себе знати в низці конфліктів, - зіткнення різних способів

бачення навколишнього світу.

Саме зараз альтернативні способи бачення світу, можливо, вперше в історії, так відкрито заявляють про себе в міжнародному масштабі. Інша логіка, що лежить в основі дій супротивника, не завжди сприймається адекватно, що лише збільшує небезпеку переростання у масштабні військові протистояння. Небезпека такого розвитку подій все частіше визнається цілком реальною, що спонукає гравців на міжнародній арені шукати потенційних союзників.

1.2. Публічна політика: поняття, зміст та особливості

Концепція публічної політики увійшла до політичної науки як втілення неминучого визнання державою громадянського суспільства як політичного партнера. Проте в рамках наукового аналізу точиться дискусія про те, хто має пріоритет у публічному просторі політики – влада чи суспільство. Наприклад, Ю. Габермас та його послідовники акцентували увагу на публічних джерелах публічної політики, стверджуючи, що імпульси її виникнення кореняться в системі взаємодій у суспільстві [59]. Водночас, інші науковці надають пріоритет уряду та його ініціативам [63], а треті намагаються знайти певний баланс між ними, що передбачає право громадян оскаржувати рішення та підтримувати взаємозобов'язуючі комунікації.

В умовах глобалізації та інформаційного суспільства, коли народжуються нові соціальні реалії та інститути, зростає інтерес до концепції публічної політики, оскільки історично вона виникла на хвилі дискусії про підвищення ефективності державної політики. Наприклад, англійський дослідник Р. Роудс у своїй статті «Новий метод управління: управління без уряду» [90] розглядає різноманіття значень нового методу управління і демонструє можливості його застосування.

Публічна політика за своєю природою покликана виступати як умова і засіб, що дозволяє суспільству формувати стратегічний порядок денний,

створювати внутрішні стимули і цінності інноваційного розвитку, трансформувати конфлікти, що виникають при цьому в позитивне і функціональне русло, перетворюючи їх тим самим в елемент соціальної динаміки.

Публічна політика у всьому її різноманітті являє собою широкий спектр процесів і явищ. Перш за все, це особлива якість державного управління, яке все більше орієнтується на ідеї постбюрократичної організації, що передбачає відмову від традиційної ієрархічної структури управління на користь горизонтальних відносин партнерства, співпраці, перехід від «логіки інституту» до «логіки служби».

Публічна сфера виконує чотири важливі функції взаємодії влади і суспільства при формуванні політики, що виражає суспільний інтерес: формулювання суспільних інтересів; громадський персональний контроль за діяльністю органів влади і станом справ у суспільстві, в державі, в економіці, в соціокультурній сфері; вплив на формування державної політики; політичне виховання громадян [51].

Якщо говорити про публічну політику як напрям досліджень в англomовних та європейських країнах, то цей напрямок переважно присвячений процесу підготовки, обговорення, прийняття та виконання політико-управлінських рішень, з акцентом на участь у цих процесах не лише владних структур, а й інших акторів – груп впливу, захисників інтересів меншин, природоохоронні організації, а також експертного середовища.

Легітимація управлінських рішень та публічної політики в цілому здійснювалася через створення ідейно-символічних конструкцій одночасно надання державним рішенням у публічному просторі певного сакрального змісту, спонукаючи навіть незадоволених погодитися з невідворотністю таких управлінських ініціатив. Виділяють три основні теорії такої легітимації: теорія суспільного інтересу, теорія суспільного вибору та теорія цінностей.

Теорія суспільного інтересу ґрунтувалася на розмежуванні інтересів індивідів та суспільства. Якщо перші вважалися егоїстичними і навіть

корисливими, то другі повинні були відображати потребу в спільних соціальних благах: безпека, охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я, освіта і так далі. Цінність рішень, що приймаються в публічному просторі, визначалася їх співвідношенням з суспільним інтересом, в який пропонувалося вірити, але за змістом якого могли слідувати лише обрані.

В рамках теорії суспільного вибору, яка виникла на методологічній основі теорій суспільного договору та раціонального вибору, право вважалося не публікацією рішення, яке втілювало в собі якийсь абстрактний спільний інтерес, а таким, яке приймалося в ході процедур, що дозволили виявити найбільш раціональні шляхи вирішення тієї чи іншої управлінської проблеми. Правильним вважалося рішення, що дозволяє державі досягти максимальної вигоди при найменших витратах.

До кінця ХХ століття наукове співтовариство все більше розчаровувалося в здатності теорій суспільного інтересу і суспільного вибору пропонувати прийнятні способи прийняття публічних рішень через обмеженість врахування тільки економічних показників, а також суперечливість ролі держави, як арбітра суспільної користі.

Так виникає теорія суспільних цінностей, яка, на думку науковців, могла подолати абстрактність суспільного інтересу [33], доповнити економічні критерії оцінки публічних рішень [79], дати основу для вимірювання суспільної цінності прийнятих рішень [77]. Поява теорії суспільних цінностей зумовлена запитом з боку громадянського суспільства на інструменти, що дозволяють оцінити суспільну значущість задекларованих цілей державної політики та отриманих результатів.

М. Мур пропонує оцінювати вироблені суспільні блага за чотирма параметрами: технологічним (оцінка якості процесів, що забезпечують виробництво того чи іншого суспільного блага); управлінським (дає можливість оцінити здатність органів державного управління вирішувати виникаючі проблеми); філософським (здатність публічної політики підтримувати та формувати норми та ідеали суспільства); політичним

(залучення широкої громадськості до прийняття рішень) [80].

Якщо перші два параметри дозволяють оцінити ефективність рішень та публічної політики, то останні два – визначають її суспільну цінність, яку не можна представити в грошовому вираженні.

Б. Боузман робить акцент на відмінності між індивідуальними і соціальними цінностями, говорячи що суспільні цінності – це ті, які забезпечують «нормативний консенсус щодо прав, привілеїв і прерогатив, які повинні мати громадяни; обов'язки громадян перед суспільством, державою та особистістю; принципи, на яких має ґрунтуватися політика та дії уряду» [34, р. 4].

На думку К. Найлера, Д. Пріора та Дж. Керанена, суспільна цінність виникає як очікування, як надія суб'єкта (індивідів, груп) на досягнення конкретних результатів і являє собою емерджентний і феноменологічно логічний досвід [82]. Але те, що цінує один актор, зазвичай невидиме для інших акторів до тих пір, поки перший актор не почне діяти, демонструючи свої ціннісні пріоритети.

Т. Майнхардт шукає витоки соціальних цінностей в психологічній природі людини, а точніше в її потребах. На думку автора, «виникнення суспільної цінності полягає у відносинах між індивідом і суспільством, базується на індивідах, конститується суб'єктивними оцінками базових потреб, активізується і реалізується в емоційно-мотиваційних станах, виробляється і відтворюється в експериментально-інтенсивних практиках» [76, р. 212].

Таким чином, у сучасному науковому дискурсі суспільна цінність розглядається, по-перше, як особливий вид вартості суспільних благ, вироблених у публічному просторі, по-друге, як судження про бажані способи організації суспільного життя, що набули властивостей об'єктивності, по-третє, як ставлення людей до зовнішніх соціальних об'єктів, яке формується в ході задоволення їх основних потреб. Плюралізм наукових інтерпретацій створює певні труднощі у створенні універсального

способу вимірювання ефективності публічної політики.

Як вже зазначалось, значний внесок у розвиток сучасних уявлень про державну політику вніс англійський дослідник Р. Роудс, хоча сам він довгий час не використовував цей термін. Спочатку він писав про політичні мережі, під якими розумів формальний і неформальний набір інституційних зв'язків між державою та іншими суб'єктами, структурованих навколо спільних інтересів у прийнятті та реалізації політичних рамок. Інші суб'єкти, як правило, включають професії, професійні спілки та великий бізнес [91].

Важливою умовою реалізації концепції врядування як «управління без менеджерів» є розвиток участі громадськості в діяльності органів влади. «Громадська участь – це процес, за допомогою якого суспільні інтереси, потреби та цінності враховуються при прийнятті державних та корпоративних рішень. Це двостороння комунікація та взаємодія зі спільною метою прийняття кращих рішень, які були б підтримані суспільством» [41].

Важливим поняттям досліджень у сфері публічної політики є поняття політико-управлінського циклу, або циклу прийняття рішень. Вперше він був запропонований Г. Лассуеллом в 1951 році [71]. У початковій версії цей цикл був розділений на сім етапів, пізніше частіше стали використовуватися п'ять етапів: включення проблем до порядку денного, формулювання (розробка) варіантів рішень, прийняття рішення, його реалізація та оцінка результату.

Впровадження в сучасне життя різноманітних цифрових або інформаційних технологій також надали значний вплив на процеси державного управління та публічну політику. Сьогодні вважається, що ІКТ впливають на державну політику наступними способами: шляхом збільшення обсягу доступної інформації; більш швидке накопичення, пошук і передача інформації; посилення контролю/вибору для споживачів інформації; підвищення здатності таргетованої передачі повідомлень; посилення децентралізації; сприяння послідовності. Ці технології надають державі дві основні можливості: підвищення операційної ефективності, зниження витрат і підвищення продуктивності; забезпечення найкращої якості послуг, що

надаються державними установами [55].

Важливою складовою цих понять є електронна громадська участь – «участь за підтримки ІКТ у процесах, пов'язаних з процесами управління. Ці процеси можуть впливати на діяльність адміністрацій, надання послуг населенню, підготовку і прийняття рішень, розробку програм діяльності в тому чи іншому напрямку» [72]. Електронна участь може бути реалізована на різних рівнях: електронна інформація; електронні консультації; електронна участь у прийнятті рішень, залежно від рівня залучення громадян.

Аналізуючи сучасну наукову літературу, можна виділити кілька підходів до розуміння терміну «публічна політика»: інституційний, інструментальний та академічний, які виникають на основі розробок західних вчених.

Дослідження публічної політики в США стали популярними в 1970-х роках і розвивалися в рамках поняття «політика», що означало вивчення способів поведінки і прийняття рішень політичними суб'єктами в політичному процесі. Тривалий час сфера досліджень публічної політики залишалася в рамках дій державного апарату і самої держави, що більш точно можна охарактеризувати терміном «публічне управління».

Своїм походженням теорія політичних систем багато в чому зобов'язана американцю Д. Істону, який намагався пояснити політику в термінах систем. На думку дослідника, на політичну систему впливає соціальне середовище. Таким чином, публічну політику можна розглядати і як реакцію політичної системи на вимоги, що впливають з її «середовища» [50]. У працях з питань державної політики також розглядалися проблеми державного управління та підвищення його ефективності.

Американський професор політології Д. Андерсон дав наступне визначення публічної політики, яке в повній мірі відображає сутність підходу до тлумачення цього поняття американським експертним співтовариством: «політика, вироблена урядовцями і органами влади, що зачіпає значну

кількість людей, тобто це безперечно в рамках процесу розроблення, прийняття та реалізації державної політики» [26, р. 1].

Європейський підхід до державної політики дещо відрізняється від американської традиції. У Європі вектор наукових досліджень змістився на вивчення інтеграційних процесів через узгодження інтересів у формуванні, прийнятті та реалізації певного політичного курсу, при цьому в даному процесі не обов'язково беруть участь лише державні суб'єкти.

Х.Арендт створила модель державної політики, в якій влада розглядається як здатність до узгоджених дій між людьми для досягнення своїх цілей. При цьому влада завжди залишається публічною і надає громадськості простір для обговорення своїх ідей, без такої публічної політики, з точки зору дослідниці, неможливе функціонування нормального суспільства [27].

Німецький філософ Ю. Габермас розглядає публічну політику як місце, де формується і обговорюється громадська думка, «процес комунікативного виробництва легітимної влади», а також місце, де можна вирішувати суспільно значущі проблеми [59].

Дискурсивність публічного простору має двоїсту природу, що зумовлено існуванням комунікативного дискурсу «суспільство – влада» та політичного дискурсу, в інтерпретації Ю.Габермаса – процесом комунікативного виробництва легітимної влади (комунікативно генерованої влади) та процесом досягнення легітимації через політичну систему (адміністративно прикладна влада).

Італійська школа публічної політики, очолювана Дж.Капано, спирається на американську школу, але в той же час виділяє істотні відмінності. Якщо в американській традиції поняття публічної політики досить чітко окреслене, то в європейських дослідженнях можна помітити багатовимірність цього явища. По-перше, це процес обговорення та взаємодії. По-друге, боротьба політичних суб'єктів, платформа для відстоювання та реалізації власних інтересів, по-третє, сукупність правил, цінностей та

практик взаємодії між інститутами політичних суб'єктів [36].

На основі напрацювань науковців європейської школи можна зробити висновок, що для досягнення суспільної згоди та прозорості у прийнятті політичних рішень держава має активно залучати структури громадянського суспільства, а також ефективно використовувати наявні експертні платформи. При цьому державна політика виходить за рамки публічної політики, набуваючи форми не тільки розробки та реалізації інституційних рішень, а й участі в цьому процесі різних груп інтересів: від експертного середовища до неприбуткових організацій. Громадськість, згідно з європейським підходом до поняття «публічна політика», відіграє вирішальну роль і може суттєво впливати на державний апарат. Крім того, консенсус повинен існувати не тільки між державним апаратом і соціальними групами, а й між самими громадянами.

Основою ефективності державної політики є її здатність формувати та виражати інтереси, потреби та очікування всього суспільства. У зв'язку з цим дуже важливо налагодити зворотний зв'язок між суспільством і владою для вироблення і прийняття рішення.

Якісні характеристики публічної сфери визначаються ступенем правової інституціоналізації громадянського суспільства та його спроможністю до громадянської дії. Ряд європейських дослідників розглядають публічний простір як сферу універсалізації громадянської солідарності, «в якій поступово формується і зміцнюється певний тип єдиної спільноти... з наративами демократичної ідіоми» [39]. Якщо публічна сфера активно відтворює політично функціонуюче демократичне суспільство, то вона не обмежується комунікаціями громадян і публічною рефлексією, а передбачає практичну реалізацію публічно обговорюваних інтересів в ім'я загального блага [25; 57; 75] на основі діалогових форм комунікації між різними групами громадян і владою.

Нормативні межі розвитку публічної сфери та потенціал її виходу з дискурсивного шару на рівень державного управління відображені в

концепції дорадчої політики, сутність якої полягає у формулюванні нової якості прийняття політичних рішень за результатами узгодження думок усіх зацікавлених суб'єктів публічного дискурсу, в якому учасники можуть цілеспрямовано оцінювати наслідки та витрати.

Залучення всіх зацікавлених сторін у публічний дискурс, аргументація, узгодження інтересів характеризують дорадчий політичний процес. Лише дорадчі процедури, засновані на інформації, аргументації та переконанні, публічні консультації та публічний діалог легітимізують владу та політичний режим. У той же час дорадча політика накладає ряд обмежень на включення публічних суб'єктів в процес дискурсивної координації інтересів при прийнятті рішень: по-перше, суб'єкти повинні володіти «комунікативною компетентністю, взаємністю, готовністю змінювати свої установки перед обличчям раціональної аргументації» [85, р. 186]; по-друге, залучення суб'єктів до дорадчих дискусій забезпечується їх зацікавленістю у вирішенні суспільних проблем не загального характеру, а конкретних, прив'язаних до їх позицій і місцевостей.

Таким чином, публічна сфера являє собою єдине інформаційно-дискурсивне середовище політичного простору, що сприяє ускладненню політичного процесу за рахунок включення різних соціальних суб'єктів, що створює умови для їх впливу на процес прийняття політичних рішень на основі демократичних процедур. Отже, в публічній сфері існують політичні суб'єкти, що володіють певною політичною вагою, які здійснюють публічні акції різного ступеня самостійності і взаємодіють один з одним в умовах відкритості і прозорості.

У зв'язку з глобалізацією сучасну політичну реальність складно уявити окремо від медіапростору. Медіатизація та віртуальність політичного процесу є ще однією рисою сучасної публічної політики. Під медіатизацією розуміють підвищення ролі інформації у всіх сферах життя та посилення впливу ЗМІ на суспільно-політичні процеси. Політичний імідж вважається одним із ключових і найпоширеніших штучно створених віртуальних образів у

державній політиці. Політична боротьба вже давно відійшла від реальної до віртуальної площини. З метою впливу та маніпулювання свідомістю електорату створюються привабливі образи, які часто не мають нічого спільного з реальністю. Сучасні виборчі кампанії дуже складно уявити без актуальних відео, особистих сторінок кандидатів у соціальних мережах та мікроблогах. У таких умовах публічна політика є простором, де виборча кампанія та боротьба за голоси обов'язково перетікають у медійне поле.

Таким чином, складність поняття публічної політики як об'єкта дослідження зумовлюють певні труднощі для створення чітких теоретичних конструктів. При цьому рухливість меж публічної політики, її автентичність та ефективність визначаються як природою державного управління (політичного режиму), так і практикою громадянське самовизначення. В умовах сучасної трансформації державної політики під впливом різних факторів кожен вимір державної політики та результати процесів, що відбуваються в них, потребують теоретичного осмислення та емпіричного дослідження.

Висновки до 1 розділу

Початок глобалізації пов'язаний з економічним розвитком держав і поширенням ринкових відносин. В західній науковій літературі глобалізація розглядається насамперед у зв'язку з феноменом вестернізації як основного напрямку модернізації сучасного світу, глобальним проникненням культури євроатлантичної цивілізації, поширенням західного капіталізму та західних інститутів.

У процесах глобалізації значну роль відіграють чотири фактори: зростання демократизації в світі, розвиток і поширення нових медіа та технологій, а також готовність більшої частини світу об'єднатися для вирішення глобальних проблем.

Характерними рисами глобалізації є: лібералізація,

транснаціоналізація, детериторіалізація, уніфікація та універсалізація (поширення однакових духовних і матеріальних цінностей у всіх куточках земної кулі).

Політична глобалізація передбачає інтеграційний процес усіх країн задля аналізу та вирішення проблем, які масштабуються на національному рівні, торкаються кількох країн або мають глобальний масштаб. Її риси: децентралізація влади; інтернаціоналізація співробітництва для вирішення глобальних проблем людства; скасування тарифних та імпортно-експортних процедур, що сприяє світовій торгівлі; використання дипломатичних рішень для вирішення конфліктів між народами та регулювання військового втручання; встановлення глобальної справедливості через міжнародні судові інстанції.

Багатовимірність поняття публічної політики та її складність як об'єкта дослідження зумовлюють певні труднощі для створення чітких та оперативних теоретичних конструктів. Трактування публічної політики з позицій просторових координат дозволяє охарактеризувати її як цілісне явище, що включає інформаційно-дискурсивний, діяльнісно-активістський та управлінський виміри одночасно. Рухливість меж публічної політики, її автентичність та ефективність визначаються як природою державного управління (політичного режиму), так і практикою громадянського самовизначення.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА СВІТОВУ ПОЛІТИКУ

2.1. Характерні риси глобального політичного розвитку

Світова політична думка, що почалася в середині ХХ ст. була багата ідеями про глобальне суспільство, де глобальність розглядалася з точки зору формування світових економічних, фінансових та інформаційних систем. Ідея американського політолога Ф. Фукуями про кінець історії, яку він висунув у 1989 році, є одним із перших прогнозів про наслідки глобалізації у сфері світової політики та міжнародних відносин. «Кінець історії» Ф. Фукуями означає не тільки перемогу західної ліберальної демократії, а й торжество основних пунктів глобалізації, таких як лібералізація, об'єднання та універсалізація. Середовище глобальної системи міжнародних відносин стане однорідним, самі відносини будуть регулюватися і управлятися. Зникнуть проблеми, що мають місце в міждержавних відносинах, конфліктів і війн не буде, бо, як відомо, «демократичні держави не воюють» [54].

Неординарний сценарій розвитку міжнародних відносин в ході глобалізації запропонований в роботі С. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій». Відповідно до неї на зміну класичним конфліктам епохи холодної війни приходять конфлікти між культурами. Автор не вірить у здатність національних держав регулювати міжнародні відносини [68].

Судження про деформацію ролі держави як соціального інституту і суб'єкта міжнародних відносин в сторону звуження підтримує С. Хоффман. Він зазначає: «багато дослідників сьогодні дивляться на світ з точки зору тріумфального ходу глобалізації, яка долає кордони за допомогою нових засобів інформації та комунікації. У такому світі держава, яка вважає за краще залишатися закритим суспільством, неминуче занепадає, з одночасним зростанням невдоволення серед її громадян, які мають потребу в матеріальному прогресі. Але як тільки суспільство стає відкритим, воно змушене змиритися з тим, що роль держави звужується, обмежується

соціальною сферою, відбиває агресію, запобігає громадянським війнам» [67].

І. Кларк зазначає, що ХХ століття стало століттям глобалізації і фрагментації. Глобалізація означає рух як за рахунок інтенсифікації, так і за рахунок розширення міжнародних взаємодій. Фрагментація вказує на географічний розподіл цих тенденцій і пов'язана з глобалізмом, просторовим стисненням, універсалізацією та однорідністю [38, р. 139].

На думку Х. Булла наслідком глобалізації є формування «світового суспільства», як в майбутньому прийде на зміну державам [35, р. 38].

За словами І. Кларка, світ зіткнувся з «гібридною ситуацією», в якій держави поділяють відповідальність як з міжурядовими організаціями, так і з численними неурядовими та транснаціональними суб'єктами [38, р. 172].

Глобалізація стала відчутним проявом нерівності в міжнародних відносинах. Вона призводить до різкого ускладнення зовнішніх по відношенню до суспільства умов існування. Виникають потужні екзогенні зв'язки і залежності, що інтегрують окремі елементи суспільства в глобальні мережеві структури. Відцентрові тенденції посилюються, послаблюють і деформують традиційні ендогенні зв'язки і зменшують дезінтеграцію суспільства як системи. У таких умовах важливою є проблеми консолідації суспільства та держави.

Глобалізація нівелює відмінності між внутрішньою і зовнішньою політикою держави, змушуючи політичну еліту більш ретельно прораховувати вигоди і недоліки держави. Вона висуває підвищені вимоги до розробки та реалізації зовнішньої політики держави, щоб вона була відповідала реаліям міжнародного середовища та відстоювала національні інтереси в умовах інтервенціоністського впливу глобального середовища.

Глобалізація має значний вплив на світову політику, змінюючи її характер та динаміку. Можна виділити п'ять основних аспектів впливу глобалізації на світову політику:

Перший – глобалізація сприяє інтеграції економік різних країн. Це відбувається через збільшення міжнародної торгівлі, інвестицій та

переміщення капіталу. Міжнародні організації, такі як Світова організація торгівлі (СОТ), відіграють важливу роль у регулюванні та сприянні цьому процесу. Інтеграція економік створює нові можливості для розвитку та співробітництва, але також може викликати конкуренцію та нерівність.

Другий – вона призводить до створення та зміцнення міжнародних організацій та інститутів, таких як ООН, Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк. Ці організації відіграють важливу роль у регулюванні та сприянні глобальним проблемам та викликам, таким як зміна клімату, боротьба з бідністю та підтримка розвитку.

Глобалізація також сприяє збільшенню числа та значущості міжнародних договорів та угод (торгових, угод про захист довкілля, про права людини та інші). Вони допомагають регулювати взаємодію між країнами та встановлюють правила та норми поведінки.

Третій аспект – безпековий. Глобалізація впливає на міжнародну безпеку та геополітичну ситуацію. Вона створює нові виклики та загрози, такі як транснаціональний тероризм, кібератаки та поширення зброї масового знищення. У відповідь на ці загрози країни співпрацюють та координують свої дії через міжнародні організації та угоди, такі як НАТО та Договір про нерозповсюдження ядерної зброї.

Наступний аспект – політичні зміни – глобалізація впливає на політичні системи та процеси у різних країнах. Вона сприяє поширенню демократичних ідеалів та цінностей, а також посилює вимоги до прозорості та обліку громадської думки. Однак глобалізація також може спричинити негативні наслідки, такі як посилення нерівності та загрози національному суверенітету.

Глобалізація також впливає на розподіл політичної влади та впливу у світовій політиці. Найбільш розвинені та економічно потужні країни можуть мати більший вплив на прийняття рішень та формування міжнародної політики. Це може створювати нерівність та викликати невдоволення з боку менш розвинених країн. Глобалізація також викликає питання щодо

національного суверенітету та державності.

П'ятий аспект – глобалізація сприяє культурним взаємодіям та обміну. Це відбувається через масову міграцію, туризм, інтернет та глобальні медіа. Культурні взаємодії можуть призводити до збагачення та різноманітності культурної спадщини, але також можуть викликати культурний імперіалізм та втрату культурної ідентичності.

До основних змін, що відбулися в державній політиці різних країн внаслідок глобалізації слід віднести: зменшення суверенітету держав; організацію глобального управління та демократизацію країн. Всі вони взаємопов'язані та обумовлюють одна одну.

Про зменшення суверенітету мова піде в третьому підрозділі даного розділу. Тут лише зазначимо, що на сьогоднішній день не тільки державна влада визначає особливості та напрямки своєї зовнішньої та внутрішньої та способи досягнення національних інтересів, в усіх державних процесах беруть участь міжнародні урядові та неурядові міжнародні організації, транснаціональні соціальні рухи та транснаціональні корпорації.

Подібні організації забрали частину повноважень, якими раніше володіла виключно державна влада. Ставши членом певних міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО, G20, ЄС та інші, держава добровільно передає частину функцій подібним структурам. Наприклад, члени ЄС не мають права самостійно встановлювати податки та визначати їх розміри, мати національні грошові одиниці, митний товарообіг, брати позики в інших державах тощо.

Організація глобального управління передбачає створення мережевої моделі взаємодії всіх суб'єктів політики, вона є черговим політичним наслідком процесу глобалізації, що є причиною виникнення нового виду регулювання процесів розвитку.

Модель глобального управління виникла внаслідок відсутності єдиної глобальної держави та глобального уряду для вирішення проблем, що виникають у сучасному світі, які неможливо вирішити на рівні однієї

держави.

В епоху глобального управління головну нішу в міжнародній політиці займає транснаціональна кооперація, діяльність якої будується на колективному пошуку рішень та взаємодопомоги урядів і багатьох політичних акторів, що не мають достатньої влади. На сьогоднішній день більш впливовими, ніж окремі держави, стали міжнародні урядові організації, транснаціональні корпорації та інші члени глобального суспільства (міжнародних недержавних організацій, транснаціональних соціальних рухів та громадяни).

Демократизація держави є найбільш актуальною тенденцією в політиці. На глобальному рівні вона пов'язана з моделями глобальної демократії.

Залежно від ключового методу вирішення глобальних проблем запропоновані західними теоретиками моделі глобальної демократії можна розділити на ті, що пропонують створювати наднаціональні інститути публічної влади [64], розвивати міждержавне співробітництво [70], розвивати інститути громадянського суспільства, рухів і спільнот на різних рівнях, включаючи опору на дорадчі механізми [47; 49].

Проте по-справжньому демократична модель вирішення глобальних проблем повинна передбачати синтез концепцій, що склалися в західній науці, в єдину теоретичну модель, що включає як формування наднаціональних органів влади, так і розвиток міждержавних відносин, співпрацю, глобальне громадянське суспільство та космополітичні чесноти.

Демократичні форми вирішення глобальних проблем включають чотири групи інструментів.

Перша – міждержавне договірне співробітництво – держави можуть укладати між собою двосторонні або багатосторонні угоди з різних питань, пов'язаних з глобальним порядком денним. У тій мірі, в якій ці держави самі по собі є демократичними, така політика, на перший погляд, відповідала б загальноприйнятим критеріям демократії. Р. Коен вказує на те, що міжнародні інститути повинні стати більш прозорими і представницькими

(плюральними), а глобальна демократія – це, перш за все, мережа міждержавних угод з різних питань, добровільність яких імпліцитно розглядається як ознака їх демократичного характеру [70].

Проте співпраця між державами, заснована лише на принципах плюралізму, прозорості та підзвітності, не може вирішити проблему дефіциту демократії в контексті глобалізації, оскільки існує структурна нерівність у розподілі влади в глобальній системі. Хоча національні юрисдикції зазвичай захищають «слабку сторону» договору, у міжнародному праві еквівалента немає.

Таким чином, навіть в ідеалі система міжнародних договорів за відсутності наднаціонального органу державної влади не є справедливим станом речей. Ця система буде справедливою за умови, якщо угоди одних держав не матимуть негативного впливу на позицію інших держав, які не є учасниками Угоди; не було нерівності в переговорах; усі домовленості виконуватимуться добровільно.

Отже, друга форма – створення наднаціональних публічних владних структур. Теоретично така влада може допомагати вирішувати спільні проблеми демократичним шляхом. Відомим скептиком з цього приводу був Р. Даль, який стверджував, що в будь-якому випадку «міжнародні системи будуть нижче будь-якого розумного порогу демократії» [43, р. 21]. В силу їх розміру, специфіки проблем, які вони вирішують, і неоднорідності зацікавлених сторін.

Отже, потреба в міждержавному співробітництві через укладення договорів і створення наднаціонального органу державної влади обумовлена необхідністю вирішення глобальних проблем демократичним шляхом, з чим неможливо справитись на загальнодержавному рівні. При цьому складно визначити, який з варіантів буде більш ефективним в цілому, оскільки це залежить від багатьох факторів, в тому числі від дій і рішень політичних лідерів по всьому світу. Найкраще вирішення глобальних проблем людства можна знайти лише шляхом поступової апробації.

Третя форма – глобальне громадянське суспільство. Так, Дж. Драйжек розглядає можливість демократизації існуючого світового порядку не шляхом створення якихось міжнародних або наддержавних органів – нового «заліза», уряду, але за допомогою рефлексивного, децентралізованого контролю, який знає, як використовувати «програмне забезпечення» та управління для моніторингу змісту та балансу глобально існуючих «дискурсів», тобто концепцій та категорій, які забезпечують основу для розуміння певних питань (наприклад, ринковий лібералізм та сталий розвиток, ісламський радикалізм та права людини тощо) [48]. На думку автора, цей контроль має здійснюватися комунікативно, а не стратегічно, що відрізняє його від «війни ідей» та «м'якої сили» [47]. Це ідеал транснаціональної дискурсивної демократії, яка теоретично може існувати взагалі без будь-яких наднаціональних інститутів, але тісно пов'язана з розвитком транснаціонального громадянського суспільства.

Проте варто пам'ятати, що громадянське суспільство може бути опорою не лише для демократичної, а й для тоталітарної влади. Тому вкрай важливо розрізняти інститути громадянського суспільства, організовані «знизу», і організовані «зверху».

Таким чином, розвиток глобального громадянського суспільства може бути лише доповненням до інституційного будівництва, як одного з гарантів глобальної демократії, а не її втіленням.

Четверта форма вирішення глобальних проблем – космополітичність та ідентичність пояснюється існуванням спільних цінностей (наприклад, прав людини), сформованих в результаті спільного історичного досвіду, накопиченим досвідом взаємодії культур і пов'язаним з цим поняттям громадянської нації, існуючим досвідом міждержавного співробітництва і наднаціонального будівництва.

Космополітизм – це лише один із рівнів, на якому має функціонувати наше почуття прив'язаності та почуття обов'язку. Більше того, саме локальні форми ідентичності є надзвичайно важливими для ефективної трансформації

нашої ідентичності в універсальні програми в конкретних умовах.

Таким чином, міждержавна договірна взаємодія, інститути глобального громадянського суспільства багато в чому потребують наднаціональної влади, яка потенційно може їх посилити. Демократичне вирішення глобальних проблем досягається лише одночасною реалізацією цих моделей на практиці в тій чи іншій їх комбінації.

Глобалізація у світовій політиці супроводжується низкою викликів і проблем. Серед них: нерівність та соціальна несправедливість (в процесі глобалізації, розвинені країни отримують більше вигод, ніж країни, що розвиваються, це призводить до збільшення розриву між багатими та бідними, а також до виникнення соціальних протестів та конфліктів); загрози національній безпеці (відкриті межі та вільний потік товарів, послуг, людей та інформації можуть бути використані для поширення тероризму, організації кібератак та інших форм злочинності, це вимагає посилення міжнародного співробітництва та координації у сфері безпеки); втрата національного суверенітету (в процесі інтеграції та співробітництва на міжнародному рівні держави можуть бути змушені передавати частину своїх повноважень та ресурсів на міжнародні організації та інститути, це викликає дебати про те, які рішення мають бути ухвалені на національному рівні, а які – на міжнародному); загрози навколишньому середовищу (розширення світової торгівлі та економічної активності призводить до збільшення викидів парникових газів, забруднення водних ресурсів та руйнування екосистем, що вимагає вжиття міжнародних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та охорони навколишнього середовища); культурна однорідність та втрата ідентичності (з розвитком світових комунікацій та технологій, західна культура та стандарти стають все більш домінуючими, що може призвести до втрати унікальних культурних традицій та цінностей, це викликає дискусію про необхідність збереження та захисту культурної спадщини).

В цілому, глобалізація у світовій політиці є складним і суперечливим процесом, який вимагає постійного обговорення та пошуку компромісних

рішень. Вирішення викликів та проблем, пов'язаних з глобалізацією, потребує співробітництва та координації між державами та міжнародними організаціями.

2.2. Глобальна публічна політика та нові інструменти управління

Наприкінці XX століття такі рушійні сили глобалізації, як технологічні зміни та економічна і політична лібералізація докорінно змінили умови ефективного і легітимного управління. У цьому новому середовищі держави більше не є єдиними гравцями у сфері формування політики. На думку Р. Маліка [73], національні держави повинні змиритися з тиском з боку міжнародних організацій та інших впливових держав. У цьому контексті виникають протиріччя між глобальним порядком денним та національним порядком денним політики, і важливо мати на увазі, що політика не існує у вакуумі, але будь-який тип політики вбудовано в ширший набір факторів та контекстів, які не варто недооцінити. Отже, істотно трансформувалися функції і роль держави, змінилася конфігурація її обов'язків, і це внесло важливі зміни як у політичну площину, так і в державні вимоги до висококваліфікованих навичок [98].

Формування політики є надзвичайно аналітичним і політичним процесом, в якому бере участь складний комплекс сил. Такі процеси, як глобалізація, європеїзація, демографічні зміни та погляд громадськості на формування державної політики, безумовно, підірвали основи держави загального добробуту.

Виділяють п'ять етапів розвитку публічної політики: встановлення порядку денного (інтеграція суспільних питань у політичний порядок денний); формулювання публічної політики; виконання; оцінка публічної політики та завершення політики (завершення процесу та перезапуск формування публічної політики) [61, р. 42-56]. Традиційно політика вироблялася в межах влади національної держави, а з 1951 р. Г. Лассуелл

зауважив, що «по мірі того, як земна куля звужується до взаємозалежності, все більше покладаючись на науку і техніку, політичні науки набувають значення [...] Взаємозалежність передбачає, що на кожного учасника і на кожен елемент соціального процесу впливає контекст, в якому він відбувається» [71, р. 13-14].

Публічна політика в даний час відбувається як у світовій системі, так і в національних політичних системах. Міжнаціональне середовище відіграє додаткову роль у впливі на національну політику. Отже, національна політика переплітається з глобальними проблемами. М. Харроп стверджує, що «політики в кожній країні поділяють політичний контекст, сформований міжнародним економічним циклом процвітання; рецесія, депресія та відновлення [...] Міжнародні організації також утворюють дедалі важливішу частину контексту формування національної політики. Політичний порядок денний також стає міжнародним» [62, р. 263]. Слід сказати, що в даний час держава стала здійснювати менший контроль над політичним порядком денним, ніж це було в другій половині XX століття. З національної точки зору, це означає, що політичний порядок денний може бути глобальним, але формування політики та її реалізація залишаються національними.

Отже, глобалізація кидає виклик суверенітету, але так само як і взаємозалежність. Суверенітет має два виміри: внутрішній і зовнішній. Внутрішній вимір – це взаємозв'язок між державою та громадянським.

Під зовнішнім виміром суверенітету розуміються відносини між державами в міжнародній системі. Ці відносини визначаються відсутністю центрального органу влади. Глобальні корпоративні мережі кидають виклик внутрішньому суверенітету держави, змінюючи відносини між приватним і державним секторами.

Політики, на думку В. Рейніке, відповідатимуть на виклики внутрішньому суверенітету інтервенціоністською стратегією [88]. Формування глобального уряду – це одна з відповідей. Проте вона вимагатиме від держав зректися свого суверенітету не лише в повсякденних

справах, а й у формальному сенсі. Більш перспективною є стратегія диференційного управління. Відповідно, глобальна публічна політика відокремлює врядування від національної держави та уряду.

Співіснування взаємозалежності та глобалізації висуває нові вимоги до міжнародної безпеки. Зміна вимог до міжнародної безпеки також змінить внутрішню політику безпеки. Політичні коаліції, спрямовані на протидію новим загрозам, виходитимуть за межі національних кордонів, ставлячи під сумнів саму концепцію національної безпеки.

По мірі того, як глобалізація охоплює все більше країн, міжнародним інституціям, відповідальним за управління безпекою, доведеться розширювати свої можливості у вирішенні питань внутрішнього суверенітету. Дебати щодо майбутнього НАТО є яскравим прикладом. Противники розширення НАТО акцентують увагу на зовнішньому суверенітеті, наголошуючи на територіальних наслідках цієї політики. Прихильники наголошують на внутрішньому суверенітеті, переосмислюючи місію альянсу як сприяння демократії та громадянському суспільству.

Таким чином, на цей час міжнародні відносини знаходяться на роздоріжжі. Інтервенціоністські стратегії стають дедалі популярнішими, як це видно на прикладі останніх виборів у Франції, Закону про санкції проти Ірану та Лівії та спроби Квебеку відокремитися. Отже, зовнішній суверенітет знову стане домінувати у відносинах між державами, що в кінцевому підсумку збільшить ризик територіальних конфліктів.

Альтернативний сценарій – глобальна публічна політика, не заперечує внутрішній суверенітет як організуючий принцип, але він заперечує його територіальність. Вона вимагає готовності приватних і неурядових суб'єктів, особливо в глобальному корпоративному співтоваристві, тісно співпрацювати і розділяти відповідальність у реалізації публічної політики, забезпечуючи при цьому демократичні принципи.

Розглянемо процес її появи через політичні мережі.

Наукові дослідження визначають, окрім об'єктивних, матеріальних

обмежень, які накладаються на державу загального добробуту через міжнародну економічну та політичну інтеграцію, ще й третю «м'яку» політичну модель та ідеї, які пропагуються міжнародними акторами [28]. У цьому сенсі «глобалізація може бути постачальником конкретних рішень для проблем, з якими стикаються держави загального добробуту» [83; 84]. Надаючи альтернативну точку зору, нові ідеї можуть призвести до змін у політиці [45].

Глобалізація все більше набуває багатовимірного характеру, що має за собою кілька сил, які взаємодіяли між собою, що призвело до більшої взаємозалежності та інтеграції, а саме: політика лібералізації торгівлі та інвестицій; технологічні інновації та зниження витрат на зв'язок і транспортування; підприємництва; глобальні соціальні мережі.

У цьому контексті з'явилося нове поняття, а саме політична мережа. Остання складається з безлічі суб'єктів, кожен з яких має свої власні цілі і стратегії, але вони також залежать один від одного в досягненні бажаних результатів політики. За словами Р. Роудса, політична мережа – це «набори формальних інституційних та неформальних зв'язків між урядовими та іншими суб'єктами, структурованих навколо спільних, хоча й нескінченно обговорюваних переконань та інтересів у формуванні та реалізації державної політики. Ці суб'єкти взаємозалежні, і політика виникає із взаємодії між ними» [89].

В умовах глибоких трансформацій це вимагає вироблення нового способу формування державної політики. Тому процес формулювання політики повинен характеризуватися еластичністю та інтелектуальною гнучкістю, атрибутами, здатними забезпечити реалістичну реакцію на динамічні ситуації. Серед вчених існує досить широке визнання того, що процес публічної політики не обмежується формальними структурами управління. Вище зазначалося, що державна політика формулюється та реалізується різноманітними інституціями, механізмами, формальними та неформальними процесами, на які посиляється концепція «політичної

мережі» [86, р. 322-341]. Отже, беручи до уваги характер публічної політики та роль політичної мережі, слід підкреслити появу глобальної політики та глобальної мережі публічної політики, як нових концепцій у теорії формування політики. Поняття «глобальна публічна політика» не є усталеним і не має чіткого визначення, хоча в останнє десятиліття використання концепції глобальної публічної політики зростає.

Глобальна публічна політика – це «сукупність перехресних, але розрізнених процесів публічно-приватного обговорення та співпраці між офіційними державними та міжнародними організаціями з недержавними суб'єктами навколо встановлення спільних норм та політичних програм для забезпечення доставки глобальних суспільних благ або вирішення транснаціональних проблем» [96].

Д. Хелд та Р. Дунлі визначили глобальну публічну політику як таку, що має шість основних фокусів (компонентів), а саме: «глобально значущі ризики та колективні дії різного роду набувають все більшого значення в результаті посилення глобалізації протягом останніх п'яти десятиліть; координація міжнародної політики відбувається також у широкому спектрі сфер; нормативні теорії глобального управління зазнають швидкого розвитку і змін (наприклад, в осмисленні взаємодії між демократіями, ринками, мережами та ієрархією); відбувається перехід від національного рівня до «блокового» рівня формування політики; перехід від однополярного до багатополярного управління; інновації в глобальному управлінні протягом останніх десятиліть спрямовані на вирішення нових глобальних ризиків і викликів» [65, р. 2].

Беручи до уваги цей новий погляд на політику, у політичному процесі відбуваються деякі неявні зміни. На думку ряду вчених глобальні політичні процеси, що виникають, коли уряди, міжнародні організації та недержавні суб'єкти реагують на три типи політичних проблем: «транскордонні проблеми» (транскордонного переміщення, відмивання грошей, забруднення навколишнього середовища або торгівлі наркотиками [87]; «проблеми

спільної власності» щодо океанів, Антарктиди, атмосфери [58]; «одночасні проблеми» країн, що переживають аналогічні проблеми в галузі освіти; здоров'я, добробут, урбанізація та зростання населення [44].

Глобальні мережі публічної політики є новітнім доповненням до системи глобального управління. Ці глобальні мережі публічної політики характеризуються низкою особливостей: ґрунтуються на неформальних домовленостях, а не на юридично зобов'язуючих угодах; співпраця в мережах ґрунтується на довірі, а не на зобов'язаннях, що підлягають виконанню; співробітництво в мережах має добровільний характер; мережі відкриті для того, щоб дозволити іншим партнерам/суб'єктам приєднатися; партнери в мережі залучають різні ресурси та активи; мережі слабо структуровані; мережі розвиваються з часом [101].

На думку Т. Банурі та Е. Шпангер-Зігфріда, «глобальні мережі публічної політики можна визначити як формальні або неформальні коаліції організацій та індивідів, які вважають центральною метою розробку нових норм, бачень, аналізу, методів збору та розповсюдження інформації, а також способів функціонування, які можуть безпосередньо впливати на глобальну державну політику. Вони беруть безпосередню участь у глобальній політиці та/або активно заповнюють порожнечу в глобальній політиці, залишену традиційними механізмами» [30].

Хоча багатоурядові мережі є передумовою глобальної публічної політики, проте вони не мають єдності. Якщо уряди та міжнародні організації не створять і не використовуватимуть міжнаціональні структури, що становлять суспільний інтерес, глобальна державна політика не може виникнути. У таких сферах, як охорона навколишнього середовища, гуманітарна допомога та фінансове регулювання, підтримка таких структур зросла. Але дуже часто ця підтримка була поспішною реакцією на кризу, а не частиною добре реалізованої стратегії. Міжнаціональні соціальні мережі стануть основою глобального громадянського суспільства і будуть життєво важливими для легітимності та підзвітності глобальної публічної політики.

На думку В. Рейніке, глобалізація поклала край монополії національної держави на внутрішній суверенітет, яка раніше гарантувалася територією, національна держава як зовнішня суверенна дійова особа в міжнародній системі відійде в минуле. Але це станеться лише в тому випадку, якщо внутрішній суверенітет буде реалізований через глобальну публічну політику. Це вимагає відполітичних еліт певної міри відмежуватися від території та створити більш динамічні та чутливі інститути управління [88].

Глобальна політика формує стандарти управління якістю. Впровадження стандартів ISO та Загальної системи оцінки (CAF) носить загальнообов'язковий характер, орієнтований на усвідомлення необхідності якісного функціонування державних установ, які розуміють переваги управління якістю. Встановлення стандартів за стандартом ISO 9000 Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) є прикладом нової роботи, спрямованої на реагування на зростаючу складність глобальних проблем якості. ISO надає платформу для розробки практичних інструментів через спільне розуміння та співпрацю з усіма зацікавленими сторонами. Члени ISO є національними стандартами, що встановлюють асоціацію, «найбільш репрезентативну для стандартизації у своїй країні», з одним членом на країну. Такими об'єднаннями можуть бути державні органи, державно-приватні партнерства, приватні асоціації або будь-яке поєднання представництва.

Стандарт ISO 9000 забезпечує гарантію того, що продукт або послуга відповідає встановленим вимогам, і що фірма або постачальник послуг має відповідні процедури управління якістю [81]. Стандарт є загальним і може застосовуватися до виробництва, сфери послуг та державного сектору.

ISO 9001, що є складовою стандарту ISO 9000, визначає основні вимоги до системи управління якістю, які організація повинна виконувати, щоб продемонструвати свою здатність послідовно надавати продукти та послуги, які підвищують задоволеність клієнтів і відповідають застосовним законодавчим і нормативним вимогам. Одним із найбільших викликів, з якими сьогодні стикаються суспільства, є необхідність розвивати та

підтримувати довіру громадян до своїх урядів та інституцій.

2.3. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації

Як вже зазначалось вище, в умовах глобалізації перед державою постає проблема забезпечення суверенітету. Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства потрібна постійна увага в питанні сумісності глобалізації і національних інтересів держав.

Глобалізація «розмиває» чіткі межі суверенітету держав і знецінює саме поняття тієї чи іншої держави. Актуальність проблеми тільки зростає, оскільки в сучасних умовах міждержавні інтеграційні процеси сприяють зміцненню глобалізації, тим самим об'єктивно вимагаючи трансформації самого визначення суверенітету. Суспільні відносини сприяють зміцненню глобалізації, тим самим підриваючи і ставлячи під загрозу суверенітет держав.

Поява терміну «суверенітет» пов'язана з роботами Ж. Бодена, який розумів під ним незалежність та повноту влади держави.

Суверенітет розглядають як самостійну організацію влади на певній території, незалежність однієї держави від іншої. Однак у світлі неоглобалізму суверенітет зазнає змін. Таким чином, на думку багатьох дослідників, державний суверенітет є одним із складних політико-правових понять. Традиційно в теорії держави і права суверенітет містить дві характеристики, оскільки це поняття включає в себе його зовнішні і внутрішні компоненти, які мають функціональні та інструментальні відмінності.

В кінці XVIII століття в міжнародні відносини був введений вестфальський суверенітет, або «суверенітет по Ваттелю», тобто право держави монополізувати прийняття рішень в межах власних кордонів і виключати зовнішні джерела влади над державою. На міжнародному рівні це означало принцип невтручання у внутрішні справи інших держав.

В даний час з розвитком масових комунікацій, Інтернету, глобалізацією економічних процесів, високошвидкісним транспортом, діяльністю транснаціональних компаній, транскордонними фінансовими потоками, поширенням ідеалів ліберальної демократії поняття суверенітету зазнало змін, порівняно з вестфальським суверенітетом. Цьому сприяла низка рішень, прийнятих Радою Безпеки ООН за останні роки з колективного втручання під егідою ООН у внутрішні справи суверенних держав у вигляді гуманітарних інтервенцій для захисту систематично порушуваних прав людини [74, р. 21].

Послаблюють суверенітет держав також транскордонні переміщення населення, потоки капіталу та інформаційні потоки, проблеми охорони навколишнього середовища. Крім того, транснаціональні неурядові організації, міжнародні організації та організована злочинність ставлять під сумнів владні повноваження держав.

Держави, як і раніше, є основними акторами міжнародної системи. Поведінка інших акторів багато в чому визначається рішеннями, що приймаються державами. Конкретна стратегія, що проводиться державою, визначається структурними факторами - розподілом влади у світовій системі та місцем цієї держави у цьому розподілі. У межах цих структурних умов зовнішньополітична стратегія може бути під впливом таких внутрішніх чинників, як ідеологія, групи тиску чи відносини між державою та суспільством.

На сучасному етапі суверенітет – це можливість і здатність держави брати рівну і повноцінну участь у міжнародних організаціях, союзах, пактах, договорах тощо. Однак у проблемі впливу глобалізації на суверенітет окремої держави важливе значення має і внутрішній суверенітет, оскільки останній є незалежність державної влади від усіх інших соціальних органів у державі (партійних, сімейних, релігійних тощо).

Внутрішній державний суверенітет є пріоритетним, оскільки він забезпечує і гарантує зовнішній суверенітет, оскільки стабільні відносини між суспільством і конкретною державою призводять державу до такої

якісної характеристики, як «сильна» держава, що згодом дозволяє їй знову виступати на міжнародній арені в інтересах своєї спільноти.

Взаємозалежність внутрішнього і зовнішнього суверенітету створює єдність комплексу поняття «державний суверенітет», оскільки держави реалізують специфічні потреби суспільства через свою діяльність на міжнародній арені, взаємодію з іншими державами.

Природно, що протягом всієї історії завжди існували межі суверенітету, наприклад, Віденська система міжнародних відносин, яка передбачала можливість втручання іноземних держав для придушення революції в державі. Однак саме глобалізація призвела до максимального зниження ролі держави, як і в економіці.

Слід враховувати і неоднорідність поняття «держава». Існують різні типи держав, які мають різні можливості і виконують у світовій системі різні функції: вестфальська, недостатня та поствестфальська. Для сучасної Вестфальської держави суверенітет – це основна лінія поведінки на міжнародній арені. Така держава має здатність самоврядування, економічну базу та здатність захистити себе військовими засобами. Держава має монополію використання коштів насильства. Проте військові можливості вестфальської держави спрямовані проти зовнішніх ворогів. Вона є державою-нацією. Суверенітет зводить стіну між власним суспільством та іншими товариствами [42]. Суверенітет сам собою більше не є гарантією міжнародної легітимності [66, р. 65].

Недостатні держави почали з'являтися після Другої світової війни внаслідок їх слабкості. Вони є постійними джерелами нестабільності у регіонах світу. Для неї характерні співіснування корпорацій, воєнізованих формувань, наркоторговців і регулярної армії та поліції, поява таборів біженців, організація тіньових економік, контрольованих повстанцями та приватними особами у зонах затяжних конфліктів та громадянських воєн, є ознаками зниження ролі держави як єдиної дійової особи у виконанні державних функцій. Ці рухи встановлюють власні податки, випускають

власні паспорти та інші документи. Вони утворюють альтернативні соціальні структури (школи, лікарні, кредитні установи). Вони також мають альтернативні поліцейські сили та здійснюють призов у власні армії.

Поствестфальська держава воліє обмежувати свій суверенітет через міжнародні угоди. Така держава зазвичай пов'язана з глобалізованою економікою, має багаторівневу систему управління та послаблення ідентичності, пов'язаної з державою-нацією, що зріс рівень міждержавного співробітництва [69].

Приватизація низки державних функцій зменшує значення держави у визначенні суспільних справ. Легітимність монополізації державою насильства послаблюється. Поряд із зниженням здатності політичних лідерів контролювати події в їхніх країнах глобалізація також зменшує їхню готовність приймати на себе відповідальність. Хоча держави і залишаються суверенними, багато їхніх керівників вважають за краще делегувати частину своїх повноважень «нагору» міжнародним інститутам для управління глобальними трансакціями та боротьби з глобальними загрозами. Влада йде і до неурядових організацій, групи тиску мають багато важелів впливу. Головними політичними акторами стають глобальні політичні мережі, що є альянсами урядових агентств, міжнародних організацій, корпорацій, неурядових організацій та інших громадських груп [88]. Нова система владних відносин характеризується плюралізмом джерел влади. Державнація є лише одним із таких джерел.

Виділяють шість точок впливу глобалізації на зниження ролі держави в сучасному світі. По-перше, це нездатність держави контролювати нові сфери життя суспільства – міжнародний тероризм, у тому числі транснаціональні терористичні організації, які здатні впливати на державну політику, що призводить до зміни влади, курсу і навіть припинення існування держави, кібертероризм; формування еліт з наднаціональними інтересами; міжнародне наукове співробітництво, відмова від якого призводить до стагнації та деградації науки в державі; цифрова економіка. Особливе значення має

вільний потік інформації, тобто можливість передавати політичні смисли від користувача до користувача, минаючи державну цензуру та традиційні ЗМІ в умовах глобалізації інформаційного простору. Фактично сучасна держава перестала бути посередником для комунікації між людьми як всередині країни, так і на міжнародному рівні, у всіх сферах. Виняток становить Китай, де ситуація прямо протилежна: китайський інтернет самодостатній.

По-друге, посилення ролі міжнародних організацій, які все частіше виконують державні функції (борються із забрудненням навколишнього середовища, здійснюють моніторинг виборів, можуть впливати на будівництво тих чи інших будівель тощо).

По-третє, існування транснаціональних корпорацій, які зараз досягли такого рівня могутності, що за своїм впливом, можливостям і ресурсам їх можна порівняти з провідними державами світу (наприклад, Google, SpaceX).

По-четверте, міжнародне право – укладені державою міжнародні договори обмежують сферу її повноважень. Наприклад, якщо держава підписала конвенцію про права військовополонених, це вже означає, що влада не зможе вбивати людей, які потрапили в полон – звичайно, говорити про абсолютну владу всередині країни не доводиться. Всі держави світу визнають такі норми права як відповідальність держав за порушення міжнародного права.

По-п'яте, створення інтеграційних асоціацій, з якими держава змушена ділитися своїм суверенітетом. Прикладом є Європейський Союз, який обмежує повноваження держав, а в майбутньому може об'єднатися в єдину державу.

По-шосте, домінування декількох найбільш впливових держав, що утворюють центри сили. Найбільш впливова країна – США, проте зростає роль Китаю та деяких інших країн.

Заслуговують на увагу дві точки зору на позитивний і негативний вплив глобалізації. Говорячи про позитивний вплив процесу глобалізації на державу в цілому, слід зазначити, що глобалізація призвела до швидкого обміну

інформацією, і, як наслідок, поширення науково-технічних досягнень, що значно підвищує рівень життя. Крім того, наявність різноманітної продукції на світовому ринку, оперативна взаємодопомога держав, розміщення підприємств на території іноземної держави, забезпечення єдності всіх народів, зміцнення соціальних зв'язків між суб'єктами позитивно впливають на країни та їх економіку. Крім того, формування єдиного економічного простору тягне за собою формування єдиного культурного простору. Формування єдиної шкали цінностей, єдиних вимог до якості та рівня життя гарантує загальну доступність соціальних благ протягом певного часу, які мають науково виключний характер.

Негативні сторони цього процесу полягають в нівелюванні національних відмінностей, втраті національної ідентичності, яка може мати конфліктний характер, проявляючись в національних повстаннях і війнах.

Отже, глобалізація зменшує роль держави, посилюючи політичні ресурси тих груп, які прагнуть обмеження використання державних повноважень на міжнародній арені [31, р. 51].

В інтеграційному відношенні важливим напрямком для розвитку держави є співпраця з іншими державами в рамках міжнародних організацій ООН, НАТО, Євразійського Економічного Співтовариства (ЄАЕС) та ін. Нині, незважаючи на зростаючий рівень втрати своїх функцій, всі типи держав продовжують залишатися досить впливовими джерелами влади у світовій системі. Однак у найближчому майбутньому можлива поява перехідних форм регулювання міжнародних відносин, які не відкидають державний суверенітет, а співіснують із ним.

Висновки до 2 розділу

В цілому, глобалізація має глибокий вплив на світову політику, змінюючи її структуру та викликаючи нові проблеми та можливості. Розуміння цих впливів є важливим для аналізу та розробки політичних

стратегій у сучасному світі.

Глобалізація є невід'ємною частиною сучасної світової політики. Вона охоплює різні аспекти, включаючи економіку, політику та соціокультурну сферу. Глобалізація має як позитивні, так і негативні наслідки і викликає різні виклики та проблеми. Важливо розуміти, що глобалізація вимагає адаптації та співробітництва з боку держав та міжнародних організацій для досягнення сталого розвитку та благополуччя всіх країн.

Практика показує, що глобальні проблеми вимагають глобальної відповіді. Уряди задіюють безліч мереж, щоб гнучко реагувати на швидко мінливе середовище. Динамічні за процесом та структурою глобальні мережі публічної політики можуть забезпечити альтернативні засоби пошуку рішень там, де традиційна політика чи законотворчість не мають або не можуть забезпечити ефективний результат

Глобалізація все більше розмиває суверенітет держави, саме завдяки глобалізації різні сфери, що знаходяться поза контролем держави, транснаціональні корпорації, міжнародні організації, інтеграційні об'єднання, які беруть на себе традиційні державні функції, розвинена система міжнародного права, найбільш впливові країни світу (перш за все, США) можуть впливати на життя будь-якого суспільства. При цьому важливо відзначити, що суверенітет держави ніколи не був абсолютним, завжди існували стримуючі фактори, які посилюються в ході історії.

РОЗДІЛ 3. ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Тенденції та перспективи розвитку публічної політики України

Становлення української публічної політики пов'язують із демократичними реформами 1980–1990-х років, у ході яких після десятиліть комуністичного авторитаризму почали впроваджуватися принципи, на яких ґрунтуються розвинуті західні країни, та в політиці отримали право голосу маси, у тому числі ті верстви населення, які до того, були з політики повністю виключені. При цьому сама влада нерідко нездатна справлятися з усіма покладеними на неї завданнями, а отже й сама зацікавлена у перенесенні своїх функцій на неурядових акторів. Все це вимагає їхньої конструктивної співпраці, яка, у свою чергу, має ґрунтуватися на передбачених законом процедурах.

Проте незважаючи на всі умови та можливості для потужного демократичного «ривку», які з'явилися ще 1991 року, український політичний режим та українській інститути влади тривалий час демонстрували тенденції до авторитарних методів управління, що нерідко призводило до суспільним потрясінь та конфліктів усередині країни. Однак, незважаючи на періодичні спроби «згортання» свободи в Україні, публічна політика в нашій країні активно розвивалася багато в чому не завдяки, а всупереч державі. Яскравим прикладом є Майдан, який став можливим в умовах скорочення публічної політики якраз багато в чому завдяки останній. Проте слід зазначити, що публічна політика спрямована насамперед на діалог і комунікацію, а не на будь-які революційні та антиконституційні дії.

Аналізуючи історію становлення публічної політики в Україні О. Рудакевич виділяє чотири етапи руху постсоціалістичних країн на шляху до публічної політики: «1) крах недемократичного політичного режиму і делегітимація традиційної політики, оскільки вони не були спрямовані на

забезпечення громадянських прав і свобод, реального народовладдя, зростання добробуту населення; 2) квазіпублічна політика, коли нова влада в умовах розгортання демократичного процесу та формування основ громадянського суспільства імітує взаємодію з громадськістю, а публічна сфера ще не настільки розвинена, щоб контролювати державні органи, обговорювати та вирішувати на рівні з ними суспільні проблеми (1991–2004 рр.); 3) набуття громадянським суспільством необхідного соціального потенціалу для здійснення радикальних, революційних зрушень, спрямованих на зміну політичного режиму (Помаранчева революція та Революція Гідності)...часто спостерігаються прояви анархії та охлократії, ... охарактеризований різновид політики можна означити терміном «протопублічна політика»; 4) утвердження зрілої публічної політики, яка демонструє свої переваги над традиційною політикою (державне управління має трансформуватися в публічне врядування та публічне адміністрування, а інститути громадянського суспільства, ЗМІ, експертне середовище набрати незаперечного авторитету та дієвості. Цьому намагаються сприяти керівні органи ЄС й окремі держави, про що свідчать, зокрема, недавно прийняті за наполяганням міжнародних організацій закони, спрямовані на протидію корупції та забезпечення відкритості державних інституцій України)» [18].

В сучасній українській політичній думці розуміння публічної політики є досить системним. В цілому можна говорити про відносно високу розробленість цієї теми у професійній літературі, проте, що стосується її практичного втілення, то стабільно відзначається недосконалість: досить довгий час інститут виборів не вів до реального представництва інтересів і служив способом олігархічного завоювання місць у правлячій еліті, поділ влада стабільно порушувався виконавчою гілкою, а громадянське суспільство функціонувало багато в чому лише завдяки західним грантам.

Все це пояснює великий попит на політичні технології, які активізуються в ході виборчих перегонів. Публічна політика формує та репрезентує актуальний порядок денний. У дискурсі публічної політики

відбувається обговорення проблем, що хвилюють суспільство, і розробляється методологія їх вирішення. Якщо ж публічна політика занепадає, зростає попит на технології, які покликані обдурити виборця, а не почути його і вирішити його проблеми, навіяти йому хибний порядок денний замість реального, відвернути суспільство від суттєвих речей на користь надуманих.

Проте запит на публічність українського політикуму є, і з 2014 року він демонструє стабільну позитивну динаміку. Громадяни активно цікавляться політикою і всім, що з цим пов'язано, в країні відносно вільно діють неурядові організації та журналістські групи, які займаються публічним контролем влади та розслідуваннями її дій (переважно корупційних), про прорахунки владних структур стає відомо від експертів чи інсайдерів у соціальних мережах, після чого ця інформація потрапляє у ЗМІ та доноситься до широкого загалу, нерідко викликаючи широкий резонанс.

Варто зазначити, що у 1990-х рр. до публічної сфери входить новий суб'єкт – групи інтересів (переважно великий бізнес). В результаті на сьогодні вітчизняна публічна сфера, на думку І. Рейтерович, характеризується такими ознаками: «суттєвою деформацією під тиском корпоративних інтересів (зокрема, фактично всі впливові ЗМІ належать фінансово-політичним групам); відсутністю консолідації на загальнонаціональному та, відповідно, макрополітичному рівні; функціонуванням у контексті державної, а не публічної політики (часто пріоритет віддається не стільки публічним інтересам суспільства, скільки інтересам окремих груп - великого капіталу, бюрократії тощо)» [15, с. 58].

Українська публічна сфера від початку характеризувалась змагальним плюралізмом, оскільки за громадську думку боролись різні актори, що мали різноманітні ресурси.

Актуальними для України сьогодні є глобальні виклики публічній сфері, оскільки такі проблеми, як відсутність традицій консенсусної демократії, слабкість політичних інститутів, незавершеність

трансформаційних процесів в суспільстві гальмують розвиток вітчизняної публічної сфери. Найбільшу небезпеку несе посилення корпоративістських та лібертарних тенденцій.

Так, фінансово-політичні групи належать до основних політичних акторів, що визначають ключові вектори розвитку держави. Отже, великий бізнес відіграє важливу роль. Вирішення подібної проблеми полягає в демократизації існуючих корпоративних утворень як на один із можливих способів розв'язання проблеми занепаду публічної сфери. Проте демократизація можлива лише за умови співпраці бізнесу, держави та суспільства.

Що лібертарних тенденцій, останнім часом Україна характеризується деполітизацією суспільного життя, політичною та електоральною апатією, домінуванням споживацьких цінностей, тотальним суб'єктивізмом тощо. Розв'язати цю проблему може діяльність різноманітних груп інтересів, які через вплив на формування ціннісної системи суспільства виконують функцію аксіологічної трансформації.

Незважаючи на вказані вище проблеми, публічна сфера України еволюціонує завдяки розвитку соціальних медіа, структуризації та модернізації громадянського суспільства, появі нових механізмів комунікації держави, бізнесу та суспільства.

Нові інформаційно-комунікаційні технології розширюють можливості представлення інститутів громадянського суспільства та громадськості в публічній сфері. «Інтерактивні технології розширюють можливості для інформування та мобілізації своїх прихильників, пошуку партнерів, вивчення потреб і думок цільових груп, організації лобістської діяльності організацій громадянського суспільства, упровадження механізмів адвокати та навіть пошуку фінансування через соціальні мережі» [22, с. 57], це підтверджується результатами соціологічних опитувань.

Роль соціальних мереж в розвитку публічної сфери України продемонстрували події кінця 2013-2014 рр., оскільки саме соціальні мережі

стали основою формування волонтерського руху.

Стосовно нових механізмів комунікації держави, бізнесу та суспільства, то найбільш перспективним є Government Relations (GR, зв'язки з урядовими структурами, зв'язки з державою), що являє собою «специфічний вид діяльності груп інтересів (неурядових організацій, структур бізнесу), спрямований на побудову ефективних та довгострокових взаємовідносин з органами державної влади всіх рівнів з метою отримання не лише взаємовигідного, а й суспільно корисного результату» [15, с. 59].

Ключовою дієвою особою GR є організації бізнесу (фінансово-промислові групи, ТНК, асоціації бізнесу, метою яких є захист інтересів своїх членів під час діалогу з органами державної влади) та інститути громадянського суспільства.

GR можна розглядати в якості доповнення до традиційних для демократії систем представництва, оскільки він «сприяє залученню у процеси вироблення та прийняття політико-управлінських рішень різноманітних груп інтересів; розширює можливості для артикуляції, агрегації та інтеграції інтересів; сприяє реалізації конституційних прав громадян на участь в управлінні; підвищує ефективність роботи органів державної влади тощо» [15, с. 59].

GR оптимізує вже сформовані та розробляє нові механізми взаємодії органів влади та груп інтересів, крім того передбачає делегування з боку держави а користь бізнесу та громадським організаціям частини її повноважень та управлінських функцій на основі принципу субсидіарності. Завдяки GR, громадськість та бізнес перетворюються в активних учасників процесу прийняття політико-управлінських рішень.

Сьогодні постійно поєднуються різні параметри публічної політики: характер конкуренції та взаємна довіра між державними та громадянськими інституціями.

Актуальними інструментами впливу, виходячи з існуючих економічних і політичних умов, є інформаційні та психологічні технології, які в основному

використовуються на виборах, а також політичні дебати. Інтернет-технології мають високу ефективність в контексті впливу на поведінку громадян і формування громадської думки.

Політичні дебати стали найбільш широко використовуваними інформаційними технологіями в передвиборчому процесі, це пов'язано з тим, що за допомогою телебачення можна безпосередньо звернутися до більшості електорату, зацікавленого у виборах, пояснити свої наміри і погляди.

Сучасна політична та економічна ситуація у світі диктує нові умови, які вимагають зовсім інших підходів до управління. Саме тут на перший план виходять інноваційні та психологічні технології вдосконалення системи управління, і саме завдяки інноваціям відбувається процес подолання деградації.

Важливим компонентом підвищення ефективності публічної політики та значущою складовою політико-управлінського процесу є оцінка публічної політики. В європейських країнах з розвитком інтеграційних процесів техніки оцінки систематично застосовуються як на різних рівнях інститутів ЄС для дослідження стану регіонального розвитку, так і в рамках політико-управлінських систем окремих країн склалося світове співтовариство політичних оцінювачів.

Однак у вітчизняній політико-управлінській науці і практичній діяльності цей напрям представлений мало.

Оцінку публічної політики можна визначити як процес аналізу загальної ефективності програм або рішень центральних і регіональних органів державного управління дій цих органів, що вживаються для досягнення поставлених цілей або виявлення відносної ефективності декількох програм по відношенню до однієї мети [19, с. 78-79].

Відповідно до визначення Європейської Комісії метою оцінки є перевірка справжніх причин втручання в справи суспільства перевірка відтвореного вдалого досвіду і провалів політики щоб уникнути їх повторення і звіт перед громадянами.

Аналіз програм здійснюється на основі особливих прийомів оціночних технологій. Оціночні технології застосовуються у світовій практиці носять універсальний характер гуртуються на прийомах розроблених в рамках точних наук економіки і статистики. Однак цінність представляють не стільки самі цифрові дані отримані в ході оцінки програм, скільки наслідки їх використання дозволяють удосконалювати інститути політичної системи.

Якісна оцінка програм і політик є важливим фактором легітимності державної влади. Проблема вибору моделі оцінки та використання її результатів в постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні, особливо актуальна. Вибір моделі оцінки визначається безліччю факторів мети політичного керівництва розстановка сил всередині еліти різних галузей і різних рівнів стан інститутів громадянського суспільства (що визначають моделі політичної підтримки технічне забезпечення органів управління).

Вивчення світового досвіду дозволяє систематизувати фактори визначення ефективності розвитку публічної політики: цілеспрямованість значною мірою визначає весь процес здійснення публічної політики; удосконалення публічної політики пов'язано з удосконаленням суспільних відносин, з правовим, економічним і соціальним розвитком; ефективність публічної політики визначається оцінкою соціально-політичної корисності, досягнутої завдяки її результатам; подальший розвиток публічної політики має здійснюватися шляхом підвищення якості вже діючих норм, посилення їх соціального віддачі; підвищення ефективності механізму здійснення публічної політики сприяє злагодженій роботі всієї публічно-правової та політичної системи; існування належного рівня правової свідомості у громадян і посадових осіб, формування у всіх членів суспільства високої юридичної культури, соціально-правової активності, почуття поваги до закону – все це покликане зміцнювати зв'язки правової політики з людським фактором, з реальною поведінкою людей [14, с. 201-202].

До основних суб'єктів публічної політики України слід віднести: громадян, які користуються своїм правом голосу; державу в особі Верховної

Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції, Національного Банку, Конституційного Суду, Верховного Суду, Генеральної прокуратури; політичні партії та громадські організації, які беруть участь у формуванні в здійсненні публічної політики шляхом висловлення думки певної категорії громадян з приводу конкретних політико-правових проблем, доводячи її до відома людей і органів державної влади; засоби масової інформації, що впливають на процес формування та здійснення правової політики шляхом поширення в державі різноманітної інформації, ідей і пропозицій щодо вдосконалення механізму прийняття правових рішень.

Взаємодія органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства відбувається шляхом використання двох груп практик.

Перша пов'язана з ініціативою з боку громадськості – участь у обговоренні та розробці проектів правових актів; участь у громадському бюджетуванні; діяльність громадських рад, експертно-аналітичних структур, інноваційних платформ; громадський контроль за діяльністю влади тощо.

Друга – за ініціативи владних інституцій – залучення громадськості до виборчого процесу; діяльність державно-громадських фондів, залучення до правозахисної та правозастосовчої діяльності інститутів громадянського суспільства; залучення громадських об'єднань до надання соціальних послуг населенню через укладання з ними договорів; підтримка дрібного підприємництва та самозайнятості внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах; співпраця органів влади з громадськістю в процесах підготовки публічних службовців тощо.

Публічна політика спрямована на вирішення публічної проблеми, яка визнана такою шляхом постановки на урядовий порядок денний. Вона представляє собою відповідь політико-адміністративної системи на стан соціальної дійсності, що політично визнається не припустимим. Визначення проблеми та її винесення на публічний рівень (національний чи місцевий) відбувається у сфері публічної політики, яка є дороговказом для державних

службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, котрі втілюють відповідну політику у життя. Реалізація публічної політики відбувається через цілеспрямоване втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування в існуючу соціальну практику. Таке втручання спрямоване на зміну поведінки соціальних груп (цільових груп), які спричинили появу проблеми, і може відбуватися не лише у форматі указів Президента України, постанов уряду, розпоряджень, наказів і доручень міністерств, установ чи органів місцевого самоврядування, а й у формі програм чи проектів [19, с. 111-112].

Необхідно підкреслити, що саме симптоми соціальної проблеми стають відправною точкою для «взяття до уваги» та обговорення необхідності проведення публічної політики (наприклад, зменшення лісових насаджень, злочинність, пов'язана з наркотиками, високий рівень безробіття). На початковому етапі будь-якого публічного втручання самі причини колективної проблеми ще не є чітко ідентифіковані та консенсусно визначені публічними та приватними дійовими особами. Наприклад, збільшення рівня безробіття в індустріальних країнах і малозабезпеченість безробітних вимагає від держави встановлення чи перегляду системи страхування на випадок безробіття і вживання заходів щодо їх реадaptaції на ринку праці.

Таким чином, у разі позитивної оцінки інтересів особистості суспільством, державою йому надаються можливості і створюються умови для їх задоволення. У такому випадку можна говорити про взаємоузгодженість, адже в позитивній поведінці зацікавлена не тільки сама людина, а й держава. І навпаки, держава намагається перешкодити реалізації антигромадських інтересів, стримуючи, гальмуючи останні.

Підвищення ефективності державно-владних механізмів – магістральний напрямок публічної політики України на сучасному етапі. На його реалізацію спрямована реформа публічного управління. Порядок у владі залежить насамперед від самої влади. Якщо вона апелює до народу, то для цього потрібно посилити контроль знизу, відповідальність зверху, здійснити

стратегічне реформування державної служби, підвищити рівень кадрів, звільнитися від корупціонерів, жорстко дотримуватися законів, принципів демократії, прав людини, виробити чітку програму виходу суспільства з кризи, підвищити життєвий рівень населення і тим самим закріпити свій престиж в очах народу, завоювати його довіру.

До основних векторів подальшого розвитку публічної політики в Україні варто віднести по-перше, розвиток України як сервісної держави, яка спроможна надавати якісні послуги громадянам. Центри надання адміністративних послуг та можливості порталу «Дія» значно наблизили України до втілення цього завдання. Другим напрямом є впровадження політики багаторівневого управління, яка потребує використання інструментів демократії участі та впровадження системи оцінки прийнятих політик; посилення практик вертикального та горизонтального партнерства. Відповідно третім напрямом є впровадження ефективної регіональної політики.

Інституціоналізація взаємодії влади та бізнесу в публічній політиці має базуватись на таких принципах: «досягнення консенсусу інтересів влади та бізнесу під час суспільної дискусії з ідентифікації основних напрямів економічної та соціальної стратегії держави; зміцнення ролі інститутів громадських рад, лобістських структур, саморегулюючих організацій підприємців, реалізацію соціальних і добродійних програм; участь бюджетоутворюючих і великих фінансово-промислових груп у соціально-економічному житті місцевої громади через інститут публічно-приватного партнерства та інші моделі партнерства; транспарентність відносин держави, бізнесу та громадянського суспільства; демократизація процесів ухвалення стратегічних рішень; диверсифікація соціальної відповідальності бізнесу та влади» [23].

До перспективних напрямів подальшої інституціоналізації взаємодії влади, громадськості та бізнесу в Україні можна віднести легалізацію лобістської діяльності; підвищення ефективності антикорупційної політики;

розширення кола представницьких організацій бізнесу та громадянського суспільства; розширення практик громадського обговорення при виробленні публічної політики; залучення експертів у процеси прийняття стратегічних рішень; удосконалення державно-приватного партнерства в Україні; вдосконалення системи підготовки державних службовців; сприяння розвитку Government Relations тощо.

3.2. Політико-правові трансформації в Україні в умовах глобалізації та зростання ролі громадянського суспільства

В кінці XX – на початку XXI століття ключовою складовою процесу глобалізації є інформатизація суспільства. Вирішальний вплив на розвиток політичної комунікації робить інформатизація, яка в сучасних умовах структурує політичну діяльність і надає їй нового змісту, стає невід’ємним елементом політичної системи суспільства. Сучасні дослідники підкреслюють, що саме рівень інформатизації перевіряє і оцінює ступінь зрілості суспільства, розвитку і країни, а також готовність державної влади до задоволення поточних потреб.

Інформаційна складова глобалізації спрямована на створення необхідних матеріальних передумов для подолання інформаційної провінціалізму і відсталості, появи нових форм освіти, оптимізації процесу прийняття і реалізації управлінських рішень у всіх сферах громадської діяльності. У розвинених країнах відбувається динамічне формування єдиного світового ринку, а інформація і знання стають безпосередньою продуктивною силою, основою нового інформаційного суспільства.

В умовах значного зростання динаміки суспільно-політичних процесів і розширення інформаційних потоків формується принципово нова система політичної комунікації [21, с. 15]. До основних параметрів реформування цієї системи відносяться: підвищення швидкості обміну інформацією між різними елементами політичної системи; створення та використання ЗМІ, що

значно розширює можливості участі населення у політичних процесах; залежність розвитку політичної комунікації від ступеня демократичності політичного режиму; обумовленість ефективності політичної комунікації орієнтованістю на толерантність суб'єктів передачі інформації; підвищення важливості ціннісного виміру політичної комунікації тощо.

Розвиток інформаційного суспільства все більше визначає трансформацію сучасних політико-правових систем. Єдиний електронний простір змінює всю існуючу систему територіальної юрисдикції.

До основних тенденцій розвитку правової сфери в умовах глобалізації відносять: універсалізацію (формування загальних, комплексних підходів до права) і уніфікацію права (введення єдиних норм в правові системи держав); розширення і поглиблення правового регулювання, поява нових галузей, підгалузей та інститутів права; посилення системних взаємозв'язків між правовою глобалізацією та конституціоналізацією верховенства права; формування та активне використання принципів права як регулятора суспільних відносин.

В Україні на конституційному рівні найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а також закріплюється низка основоположних прав і свобод людини і громадянина, закладаються основи правової охорони приватного життя та встановлюються основні напрями відповідного законодавчого регулювання. Визнаючи дотримання прав і свобод людини, основоположними у своєму законодавстві, Україна враховує міжнародні стандарти прав людини.

В цілому на сьогоднішній день можна відзначити наявність такої загальної тенденції розвитку права, як значне посилення впливу міжнародного права на національне право. Міжнародне право не може обмежуватися лише регулюванням міждержавних відносин, а стає найважливішим інструментом універсалізації національного права. Вплив міжнародного права на національне встановлюється шляхом безпосереднього застосування принципів і норм, прецедентів міжнародного права в рамках

національного права, а також шляхом приведення правових норм національного права у відповідність до встановлених міжнародних стандартів.

Серед інших тенденцій розвитку права в умовах глобалізації можна відзначити тенденцію втручання публічного права у сферу приватного права, поступове стирання меж між публічним і приватним правом, уніфікацію приватно-правових і публічно-правових методів регулювання, а також тенденцію зростання впливу регіонального права на національну правову систему.

Однією з найважливіших складових процесу глобалізації є децентралізація державної влади, тобто перерозподіл функцій і повноважень між державою і громадянським суспільством, відповідними органами влади і місцевим самоврядуванням. Вона передбачає передачу частини функцій державного управління центральними органами виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, розширення повноважень органів нижчого рівня за рахунок органів вищого рівня. Процес децентралізації в сучасних умовах стає протидією всеосяжному контролю над суспільством, тенденціям бюрократизації, централізації, концентрації влади в єдиному центрі.

Світовий досвід практичної реалізації децентралізації знайшов своє відображення в систематизації досягнень місцевого самоврядування та активізації ролі інститутів громадянського суспільства у процесах формування та реалізації публічної політики шляхом інтеракції з органами влади.

Налагодження ефективної комунікації та співпраці громадянського суспільства та держави в Україні є умовою політичної стабільності та основою для подальшого політичного розвитку на шляху демократизації. Публічний характер політики передбачає, що політичні рішення як здійснюються у сфері суспільства і спрямовані задоволення його потреб, а й підлягають громадському контролю кожному з етапів реалізації. У цьому

полягає не лише легітимація прийнятих рішень – звідси також легітимність самої влади.

Публічна політика та побудоване на її принципах публічне управління є вкрай важливими для України в умовах демократичного транзиту.

Становлення ефективної публічної політики неможливе без розвитку громадянського суспільства.

Успіх демократичних перетворень потребує своєрідного підґрунтя у вигляді розвинених інститутів громадянського суспільства, що діють за принципами демократичного узгодження інтересів між групами, а також визнання й впровадження постулатів європейської ідентичності [37].

Ідеї демократичної правової держави та громадянського суспільства вперше були закріплені у Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.). Тут було вперше окреслено поняття «громадянського суспільства» та визначені його основні риси: «всебічне забезпечення прав і свобод людини, політичну свободу нації, єдиновладдя і повновладдя народу, відповідальність держави перед суспільством, повноцінний економічний, політичний, соціальний і духовний розвиток народу України та його екологічну безпеку, необхідність правової держави, що повинна забезпечити суверенітет і самоуправління народу, верховенство Конституції і законів України» [9].

Правові засади розвитку громадянського суспільства було окреслено в Конституції України 1996 р., яка надає широкі гарантії прав і свобод людини. Водночас вона обмежує діяльність державних органів, що відповідає принципам правової держави і залишає простір для громадської самодіяльності та ініціативи. Ст. 34 та 35 гарантують громадянам право на свободу думки і слова, а також на свободу світогляду і віросповідання. Організаційними формами втілення плюралізму є партій та громадських організацій, створення яких передбачено ст. 36 Конституції України, що є підставою для створення інститутів громадянського суспільства в Україні [8]. Положення Конституції конкретизуються у законах та інших нормативних

актах: указах Президента, постановах Верховної Ради та Кабінету Міністрів України.

Таким чином, Конституція України встановлює умови функціонування громадянського суспільства.

Одним з найбільш значних політико-правових актів серед наведених є Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки, яку було прийнято у 2016 році.

Прийняття Стратегії обумовлено розвитком громадянського суспільства та зростанням його ролі в усіх основних сферах життя українського суспільства: участі у процесах децентралізації та адміністративній реформі, розробці систем електронного урядування, сприяння євроінтеграції, волонтерська допомога органам влади та Збройним Силам України тощо [12].

План заходів до 2024 року щодо реалізації Стратегії демонструє, що найбільш поширеними напрямками взаємодії є громадські консультації, аутсорсинг в частині правотворчої та правозастосовної практики, аналітичний супровід. Останній інструмент передбачає аналіз практики роботи громадських рад при органах виконавчої влади, дослідження практики застосування правових гарантій реалізації свободи мирних зібрань, забезпечення доступу до публічної інформації, надання суспільно значущих послуг ветеранам тощо [17].

На думку А. Колодій в Україні варто враховувати тенденцію західних країн зараховування до інститутів громадянського суспільства розподільчо-регулятивних інститутів сучасної держави загального добробуту [7, с. 68].

Громадянське суспільство, саме як організована система інститутів, є фундаментом розвитку становлення демократичної публічної політики, оскільки безсистемне та безконтрольне залучення до державотворення різних морально, інтелектуально та ментально невідгодованих людей, може завдати шкоди.

Впливовим інститутом громадянського суспільства, що приймає участь у формуванні та реалізації публічної політики є аналітичні центри. В Україні

цей напрям розвивається більш інтенсивно, ніж в інших постсоціалістичним країнам. Так, Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова в топ-150 провідних аналітичних центрів світу посідає 86 місце. Міжнародний центр перспективних досліджень входить до топ-60 незалежних аналітичних центрів Центральної та Східної Європи.

Популярною формою суспільно-політичної активності в Україні є членство в політичних партіях, участь у яких дозволяє приймати участь у визначенні векторів національного політичного процесу, стратегії та тактики боротьби за владу, забезпечення демократичних засад та стабільності політичного процесу, а також вони впливають на систему правового та політичного виховання країни.

В умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій суттєво розширилось коло незалежні ЗМІ, функція яких полягає в захисті свободи слова та друку, а також формуванні громадської думки. Вони чинять суттєвий вплив на молодь та формування її правової та політичної культури.

Важливим кроком до інституціоналізації громадянського суспільства та становлення сучасної системи публічного управління стало прийняття

У 2012 році в ході інституціоналізації громадянського суспільства було прийнято Закон України «Про громадські об'єднання», який дає широкі можливості для участі в публічній політиці таким об'єднанням [10].

Положення Закону максимально наближені до стандартів ЄС у сфері неурядових організацій. Він закріплює право громадських об'єднань здійснювати захист інтересів громадян, причому не лише членам цієї організації, а також право здійснювати інші суспільно корисні види діяльності.

Динаміка інституціоналізації громадянського суспільства упродовж з 2014 року і дотепер засвідчує тенденцію до зростання кількості зареєстрованих громадських організацій в Україні [5, с. 51].

За своїм призначенням громадянське суспільство має активно сприяти процесам політичної демократизації, досягненню незалежності особи від

держави, закріпленню та втіленню в життя правових гарантій такої незалежності, а також захисту приватних та суспільних інтересів людей.

Формою громадського моніторингу діяльності органів публічного управління, компетентності прийняття ними рішень та експертизи їхньої діяльності можуть є створення спільних дорадчих та експертних органів, рад, комісій та груп.

Верховна Рада України також ухвалила низку важливих законів, які розширили предмет, зміст та межі контролю з боку громадянського суспільства за діяльністю держави. За інституційною ознакою виділяють громадянський, профспілковий, партійний контроль, контроль громадських організацій та громадський контроль.

Контроль з боку громадянського суспільства також поділяють на політичний (здійснюється за рахунок періодичної виборності та можливості зміни вищих посадових осіб держави за результатами політичної конкуренції партій на вільних та чесних виборах, у період між виборами функцію акторів політичного контролю виконують опозиційні партії) та громадський (інституціоналізована в громадянському суспільстві змішана діяльність відповідних суб'єктів громадянського суспільства щодо здійснення спостереження, оцінки та корекції діяльності державного апарату, спрямована на забезпечення ефективності функціонування державного апарату).

Від якості управлінських рішень, які приймають державні службовці, часто залежать не лише ефективність та результативність відповідної державної політики, а й рівень життя населення, здоров'я та добробут громадян. Це ще раз підтверджує думку про те, що співпраця інститутів держави та громадянського суспільства є необхідною умовою існування правової демократичної держави, а розвиток інституту суспільної експертизи за своєю природою можна вважати фактором демократії, адже відкритість та прозорість діяльності влади є передумовами вироблення ефективної державної політики.

Реформування механізму партнерства між органами влади та

громадянського суспільства передбачає, що їх взаємодія має здійснюватися на основі принципу соціального партнерства з дотриманням принципів відкритості та прозорості, досягнення консенсусу завдяки постійній участі громадських організацій у місцевій політиці на засадах кооперації, невтручання влади у внутрішню автономність і незалежність організацій.

До основних форм організації зацікавленої комунікації відносять: «проведення консультацій із представниками соціальних, національних, регіональних груп щодо важливих суспільних проблем та оптимального їх розв'язання (наприклад, фокус-групи); організацію «гарячих ліній», різного роду «телефонів довіри» між політичними суб'єктами та населенням; створення інтерактивних програм на телебаченні, постійних інтернет сайтів, орієнтованих на оперативне реагування на питання та запити людей; залучення громадян до спільного обговорення проектів політичних рішень і виявлення особливостей соціальних чи регіональних інтересів; створення друкованих органів, радіостанцій, інтернет-сайтів, орієнтованих на підтримку культурного, релігійного, національного різноманіття; створення й підтримку громадських організацій, які допомагають реалізовувати ті чи інші права людини» [24, с. 160].

Інтерація держави та громадянського суспільства, як фактор підвищення ефективності публічної політики, має здійснюватися на всіх рівнях: національному, регіональному та локальному.

До основних напрямів, за якими найбільш плідно й перспективно може здійснюватися взаємодія органів влади і інститутів громадянського суспільства в регіоні, належать: взаємодія із громадськими організаціям (залучення широких кіл громадськості до політичного процесу) у формуванні стратегій місцевого (регіонального) розвитку; розбудова на локальному рівні мережі комітетів громадської територіальної самоорганізації; створення громадських рад (дорадчого або експертного характеру); систематичний обмін інформацією. Особливе значення має злагоджена робота влади й громадськості з реалізації потенціалу міжсекторальної взаємодії у

формуванні стратегічного бачення розвитку місцевості. Саме ця форма сприяє осмисленню існуючого становища, пошуку і реалізації тих чи інших форм зацікавленої й відповідальної участі людей у формах організованої громадянської ініціативи.

Дієве втілення та закріплення в національному законодавстві європейських стандартів взаємодії органів влади з громадянами та громадськими організаціями відкриває шлях до зближення з європейськими вимогами.

Таким чином, з метою впровадження європейських стандартів ефективного врядування в Україні важливою є направленість органів державної влади на взаємодію з громадськістю, а також зацікавленість і активна участь громадян у процесі формування та реалізації державної євроінтеграційної політики України.

Питання взаємодії держави та громадянського суспільства значно активізується завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій.

Однією з інформаційно-комунікаційних технологій, популярність та поширеність якої неупинно зростає як в світі в цілому, так і в Україні зокрема, є всесвітня мережа Інтернет. Розвиток Інтернету значно розширив поле публічної сфери суспільств і приніс собою зміни, які, можливо, не менш важливі для трансформації публічності і розвитку громадянського суспільства, ніж розвиток газетної індустрії від кінця XVIII століття [3].

В результаті розширення мережі Інтернет світ, з одного боку інтегрується, усуваються існуючі перешкоди, з іншого – виникають нові «віртуальні» кордони, які розділяють людей, адже Інтернет об'єднує лише тих, хто має до нього доступ, залишаючи по за межами тих, хто такого доступу позбавлений. Як наслідок, створюються дві паралельні системи комунікацій [1]. Одна – для людей, рівень матеріальної забезпеченості і освіти яких, дозволяє користуватися сучасними засобами зв'язку та отримувати великий обсяг інформації. Друга система – для тих, хто не має

такого зв'язку та змушений користуватися усталеними інформаційними методами та способами, отримуючи застарілу інформацію, що має меншу цінність. Таке паралельне існування очевидно не залишає шансів на рівні можливості тим, хто перебуває поза межами більш прогресивної системи. В результаті, значна частина населення Землі, яка не має відповідних прибутків, освіти та доступу до сучасних засобів зв'язку, все більше маргіналізується та відкидається на узбіччя технологічного та економічного прогресу.

Завдяки Інтернету виникають нові, досить ефективні механізми політичної мобілізації громадян. Він виступає, зокрема, як засіб оперативної організації й координації дій політичних однодумців. Безумовно, з розвитком Мережі розширюється «галузь суспільного» і, зокрема, відкривається сфера політичної інформації, що відіграє позитивну роль з огляду функціонування демократії та зміцнення інститутів громадянського суспільства. Так, опитування, проведене в 14 європейських країнах серед кількох сотень політиків, що займають виборні посади, засвідчило, що 75 % з них переконані в тому, що «інформаційна технологія може підсилити демократію» [4, с. 29].

Поширення Інтернет посилює важливість онлайнових інструментів доступу до органів влади, відкриває перед громадськістю неможливий раніше рівень обізнаності з інформацією, що ними продукується.

Впровадження інтернет-технологій у сферу публічного управління, з одного боку, дозволить підвищити його ефективність, з другого – надасть більшої відкритості роботі органів влади. Робота в режимі «електронного уряду» принципово змінює атмосферу взаємодії чиновників і населення. Кожен громадянин дістає змогу дізнаватися подробиці діяльності міністерств, відомств, органів місцевого самоврядування, знайомитися з їхніми планами роботи, безпосередньо взаємодіяти з ними інформаційно без черг і зайвої бюрократії.

Інтернет відкриває широкі можливості реалізації зворотного зв'язку між надавачами різноманітних послуг та їх споживачами, між органами влади

та населенням. А. Сіленко визначає в контексті піднятої проблеми кілька ключових дискусійних моментів: здатність Інтернету сприяти подоланню кризи громадянського суспільства; здатність Інтернету стати фактором соціальної і політичної модернізації; спроможність Всесвітньої мережі стати джерелом нових моделей взаємодії суспільства та держави [20, с. 49].

В Указі Президента України від 31 липня 2000 р. відзначається, що розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів державної політики в сфері інформатизації, задоволення конституційних прав громадян на інформацію, побудови відкритого демократичного суспільства [11].

Початок розвитку українського сегменту мережі Інтернет фахівці відносять до початку 1990-х рр., коли, у 1992 р. був зареєстрований домен «ua». Поширення веб-мереж та розвиток вітчизняних інформаційних ресурсів Інтернет відбувається в Україні стихійно, поза межами державного регулювання.

В січні 2002 р. було видано постанову Кабінету Міністрів України «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади». Основною метою цього акту було підвищення ефективності та прозорості діяльності органів виконавчої влади шляхом впровадження та використання сучасних інформаційних технологій для надання інформаційних та інших послуг громадськості, забезпечення її впливу на процеси, що відбуваються в державі [13]. В постанові прописувалися 20 видів обов'язкової інформації для центральних органів влади та 25 видів інформації – для обласних державних адміністрацій.

Фахівці пропонують перелік найактуальніших проблем, які потребують державного регулювання: визначення правового статусу, принципів діяльності Інтернет-ЗМІ як нового, нетрадиційного мас-медіа; визначення прав, обов'язків, відповідальності журналістів, власників, провайдерів,

адміністраторів, програмістів, інших учасників інформаційних відносин в Інтернет-ЗМІ; недопустимість попередньої та постфактумної цензури Інтернет-ЗМІ; захист авторських, суміжних та інших виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності, що розміщені в Інтернет-ЗМІ; забезпечення інформаційної безпеки в Інтернет-ЗМІ; запобігання розповсюдженню інформації, що створює загрозу для прав, законних інтересів, фізичних і юридичних осіб; відвернення загрози для державної безпеки, економічного й соціального розвитку країни; психічного здоров'я фізичних осіб; запобігання розповсюдженню інформації, що має кримінальний, аморальний зміст [2, с. 357].

Основним завданням державної політики щодо громадянського суспільства є сприяння росту громадянської активності, підвищення ефективності взаємодії влади та громадських організацій. Виконати це завдання без залучення обома сторонами новітніх інформаційно-комунікативних технологій практично не можливо.

Згідно Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/Rec(2007)14: «неурядові організації повинні мати право на свободу висловлення поглядів та будь-які інші права і свободи, що мають гарантії у міжнародних або регіональних договорах та можуть належати таким організаціям» [16]. Одним з найдоступніших та найпоширеніших інструментів реалізації права на висловлювання своєї позиції з тих чи інших питань суспільного життя є, безумовно, Всесвітня мережа. Адже Інтернет сприяє розширенню й поліпшенню соціальних взаємозв'язків у сучасному світі, відкриваючи значно ширші, ніж раніше, горизонти для об'єднання людей у групи на основі спільних інтересів. Можливості Інтернету дозволяють впливати на зміни структури і форми суспільної самоорганізації, замінювати застарілі громади новими, віртуальними, що долають традиційні обмеження в часі та просторі.

Інтернет мав би стати корисним ресурсом для недержавних організацій,

яких в Україні кілька тисяч. Не було проведено жодної масштабної громадської акції, у якій би Інтернет використовували як робочий інструмент.

На даний час з'являється все більше сайтів, які дійсно слугують важливим комунікатором між громадою та місцевою владою, надавачами та споживачами просвітніх, соціальних, юридичних послуг.

Отже, практика використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій в Україні стрімко зростає кожного дня. Всесвітня мережа надає можливість представникам органів влади, співробітникам ЗМІ, інститутам громадянського суспільства, пересічним громадянам не тільки отримувати інформацію, але й вільно спілкуватися з будь-якою особою. Сьогодні Інтернет є однією з рушійних сил глобалізації та консолідації, в тому числі й суспільно-активної частини суспільства. Відповідні зусилля держави та ЗМІ, активістів громадських організацій мають бути спрямовані на створення сприятливих умов для поширення інформаційно-комунікативних технологій в Україні, що, в свою чергу, створить всі підстави для повноцінної інтеграції України у світовий інформаційний простір, а також допоможе реформувати систему публічного управління, наблизивши її до пересічних громадян.

Висновки до 3 розділу

Таким чином, незважаючи на низку очевидних проблем, серед яких і висока політична пасивність громадян, прагнення влади до закритості та непублічності, небажання українців брати участь у соціально-політичних процесах на місцях, рівень апатії та розчарування в поточній політичній дійсності, проте українське суспільство демонструє досить високий запит на публічність державної політики практично в усіх напрямках. Це дає серйозні підстави стверджувати, що ситуація у сфері публічної політики в Україні є не набагато кращою, ніж у деяких інших країнах.

Сучасний етап глобалізації має ряд специфічних рис, пов'язаних з розвитком інформаційного суспільства, розширенням політичних кордонів,

демократизацією і децентралізацією державної влади, а також інтернаціоналізацією і розвитком міжнародного права. Ці фактори мають безпосередній вплив на характер і зміст політико-правового розвитку в Україні.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження доходимо до наступних висновків.

1. Встановлено, що початок глобалізації пов'язаний з економічним розвитком держав і поширенням ринкових відносин, а також вестернізацією, як основним напрямом модернізації сучасного світу.

З'ясовано, що в процесах глобалізації значну роль відіграють чотири фактори: зростання демократизації в усьому світі (що відбулося переважно у другій половині XX століття); формування торговельних блоків у XX століття (ЄС, НАФТА, АТЕС тощо); розвиток і поширення нових медіа та технологій; готовність більшої частини світу об'єднатися для вирішення спільних проблем (тероризм, проблеми навколишнього середовища, нерозповсюдження ядерної зброї, голод тощо).

Розвиток викликає такі економічні явища, як проникливість міждержавних кордонів для вільного руху фінансових потоків, переміщення товарів, послуг, технологій, робочої сили, тобто до поширення правових режимів найбільшого сприяння нації і національного режиму в цих сферах. В результаті відбувається приватно-правова універсалізація ринкових відносин через встановлення єдиних економічних принципів, звичаїв і правових норм для суб'єктів міжнародних економічних відносин.

Обґрунтовано, що характерними рисами глобалізації є: лібералізація, що представляє собою процес зняття обмежень і бар'єрів між країнами з метою створення «відкритої, інтегрованої» світової економіки; транснаціоналізація, тобто розширення відносин в обхід державних органів та установ, розширення горизонтальних зв'язків; детериторіалізація, яка є наслідком транснаціоналізації і відображає зрушення в географії (кордони держав перестають сприйматися як незмінні, простір стискається, відстані скорочуються); уніфікація, що веде до встановлення універсальних, світових стандартів і відмінностей у всіх сферах людської діяльності; універсалізація

(поширення однакових духовних і матеріальних цінностей у всіх куточках земної кулі).

Визначено, що перевагами глобалізації є послаблення конфліктів, сприяння миру в світі, встановлення та зміцнення демократії, розвиток глобального громадянського суспільства, підзвітність влади та верховенство права; сприяння розвитку виробництва і поширенню західних стандартів споживання, побуту, сприйняття світу на інші країни тощо.

З'ясовано, що політична глобалізація передбачає інтеграційний процес усіх країн задля аналізу та вирішення проблем, які масштабуються на національному рівні, торкаються кількох країн або мають глобальний масштаб. Для цього країни світу інтегровані в різні типи організацій та інститутів, через які були сформовані правила та механізми, необхідні для їхньої співпраці. При цьому відбувається передача певних регулюючих прав на користь наднаціональних організацій, до складу яких входять держави.

Характерними рисами політичної глобалізації є: децентралізація влади; інтернаціоналізація співробітництва для вирішення глобальних проблем людства; скасування тарифних та імпоротно-експортних процедур, що сприяє світовій торгівлі; використання дипломатичних рішень для вирішення конфліктів між народами та регулювання військового втручання; встановлення глобальної справедливості через міжнародні судові інстанції.

Визначено, що наслідками політичної глобалізації є міграція, зростання лобістів та стандартизацію прав людини, а її перевагами: наявність широкого кола організацій, які виступають за права людини; глобальна культура зі схожими моральними цінностями; змішування культур та збагачення знань; заходи щодо запобігання соціальній несправедливості; заохочення торгівлі, духу міжнародного співробітництва та поваги до навколишнього середовища; заходи щодо захисту планети та запобігання зміні клімату; підвищена терпимість та прийняття протилежних позицій.

Встановлено, що недоліками політичної глобалізації є ризики, які вона несе в собі: формування та поява радикальних ультранаціоналістичних

угруповань, потенційно агресивних та небезпечних; забування національних традицій та їхнє змішування з іншими культурами; економічний контроль з боку держав, що може породжувати процеси неоімперіалізму і неоколоніалізму.

З'ясовано, що в умовах глобалізації міжнародне співтовариство рухається до стану більшої згуртованості, а глобалізація, в поєднанні з іншими чинниками, що діють на міжнародній арені, призводить до формування нових міжнародних конфігурацій (комерційних, політичних чи військових), так званих «шовкових шляхів».

2. Визначено, що публічна політика за своєю природою покликана виступати як умова і засіб, що дозволяє суспільству формувати стратегічний порядок денний, створювати внутрішні стимули і цінності інноваційного розвитку, трансформувати конфлікти, що виникають при цьому в позитивне і функціональне русло, перетворюючи їх тим самим в елемент соціальної динаміки. Публічна сфера виконує чотири важливі функції взаємодії влади і суспільства при формуванні політики, що виражає суспільний інтерес: формулювання суспільних інтересів; громадський персональний контроль за діяльністю органів влади і станом справ у суспільстві, в державі, в економіці, в соціокультурній сфері; вплив на формування державної політики; політичне виховання громадян.

Публічна політика як напрям досліджень переважно присвячена процесу підготовки, обговорення, прийняття та виконання політико-управлінських рішень, з акцентом на участь у цих процесах не лише владних структур, а й інших акторів – груп впливу, захисників інтересів меншин, природоохоронні організації, а також експертного середовища.

Легітимація управлінських рішень та публічної політики в цілому пояснюється теорією суспільного інтересу, теорією суспільного вибору та теорією цінностей.

Аналізуючи сучасну наукову літературу, можна виділити кілька підходів до розуміння терміну «публічна політика»: інституційний,

інструментальний та академічний.

Американський підхід трактує публічну політику як політику, вироблену урядовцями і органами влади, що зачіпає значну кількість людей, тобто це безперечно в рамках процесу розроблення, прийняття та реалізації державної політики.

Європейський підхід – як узгодження інтересів у формуванні, прийнятті та реалізації певного політичного курсу, при цьому в даному процесі не обов'язково беруть участь лише державні суб'єкти.

Обґрунтовано, що публічна політика – це процес обговорення та взаємодії; боротьба політичних суб'єктів, платформа для відстоювання та реалізації власних інтересів; сукупність правил, цінностей та практик взаємодії між інститутами політичних суб'єктів.

У зв'язку з глобалізацією рисою сучасної публічної політики є медіатизація політичного процесу, тобто підвищення ролі інформації у всіх сферах життя та посилення впливу ЗМІ на суспільно-політичні процеси.

Впровадження в сучасне життя ІКТ впливає на державну політику шляхом збільшення обсягу доступної інформації; більш швидкого накопичення, пошук і передача інформації; посилення контролю/вибору для споживачів інформації; підвищення здатності таргетованої передачі повідомлень; посилення децентралізації; сприяння послідовності.

Якісні характеристики публічної сфери визначаються ступенем правової інституціоналізації громадянського суспільства та його спроможністю до громадянської дії.

3. Обґрунтовано, що глобалізація є невід'ємною частиною сучасної світової політики.

Розглянуто п'ять основних аспектів впливу глобалізації на світову політику: глобалізація сприяє інтеграції економік різних країн; призводить до створення та зміцнення міжнародних організацій та інститутів, (ООН, МВФ та Світовий банк) та збільшення числа та значущості міжнародних договорів та угод; впливає на міжнародну безпеку та геополітичну ситуацію (створює

нові виклики та загрози та формує нові форми співпраці для їх подолання); викликає політичні зміни (сприяє поширенню демократичних ідеалів та цінностей, а також посилює вимоги до прозорості та обліку громадської думки, посилює нерівність та загрози національному суверенітету); сприяє культурним взаємодіям та обміну.

Встановлено, що основними змінами, що відбулися в публічній політиці різних країн внаслідок глобалізації, є: зменшення суверенітету держав; організація глобального управління та демократизація країн.

Глобалізація на рівні світової політики пропонує наступні демократичні форми вирішення глобальних проблем: міждержавне договірне співробітництво, створення наднаціональних публічних владних структур, формування глобального громадянського суспільства та космополітичності і ідентичності.

Демократичне вирішення глобальних проблем досягається лише одночасною реалізацією цих моделей на практиці в тій чи іншій їх комбінації.

Глобалізація у світовій політиці супроводжується низкою викликів і проблем, зокрема: нерівність та соціальна несправедливість; загрози національній безпеці; втрата національного суверенітету; загрози навколишньому середовищу; культурна однорідність та втрата ідентичності.

4. З'ясовано, що альтернативним сценарієм розвитку світової політики є глобальна публічна політика, заснована на політичних мережах, що складаються з безлічі суб'єктів, кожен з яких має свої власні цілі і стратегії, але вони також залежать один від одного в досягненні бажаних результатів політики та передбачає вироблення нового способу формування державної політики.

Визначено, що глобальна публічна політика – це сукупність перехресних, але розрізнених процесів публічно-приватного обговорення та співпраці між офіційними державними та міжнародними організаціями з недержавними суб'єктами навколо встановлення спільних норм та політичних програм для забезпечення доставки глобальних суспільних благ

або вирішення транснаціональних проблем.

Встановлено, що глобальні мережі публічної політики є новітнім доповненням до системи глобального управління. Це формальні або неформальні коаліції організацій та індивідів, які вважають центральною метою розробку нових норм, бачень, аналізу, методів збору та розповсюдження інформації, а також способів функціонування, які можуть безпосередньо впливати на глобальну державну політику. Вони беруть безпосередню участь у глобальній політиці та/або активно заповнюють порожнечу в глобальній політиці, залишену традиційними механізмами.

Глобальна політика формує стандарти управління якістю.

5. Встановлено, що на сучасному етапі актуальним є питання сумісності глобалізації і національних інтересів держав. Суверенітет розглядають як самостійну організацію влади на певній території, незалежність однієї держави від іншої. Глобалізація «розмиває» чіткі межі суверенітету держав.

Існують різні типи держав, які мають різні можливості і виконують у світовій системі різні функції: вестфальська, недостатня та поствестфальська

Розглянуто шість факторів впливу глобалізації на зниження ролі держави в сучасному світі: нездатність держави контролювати нові сфери життя суспільства; посилення ролі міжнародних організацій, які все частіше виконують державні функції; існування транснаціональних корпорацій, які за своїм впливом, можливостям і ресурсам можна порівняти з провідними державами світу; міжнародне право – укладені державою міжнародні договори обмежують сферу її повноважень; створення інтеграційних асоціацій, яким держава передає частину суверенітету; домінування декількох найбільш впливових держав, що утворюють центри сили (США, Китай).

Проаналізовано позитивний вплив глобалізації на державу, який полягає в тому, що вона призвела до швидкого обміну інформацією і поширення науково-технічних досягнень, що значно підвищує рівень життя, передбачає оперативну взаємодопомогу держав, забезпечення єдності всіх

народів, зміцнення соціальних зв'язків між суб'єктами.

Негативні сторони глобалізації для держави полягають в нівелюванні національних відмінностей, втраті національної ідентичності, яка може мати конфліктний характер, проявляючись в національних повстаннях і війнах.

Обґрунтовано, що глобалізація зменшує роль держави, посилюючи політичні ресурси тих груп, які прагнуть обмеження використання державних повноважень на міжнародній арені.

В інтеграційному відношенні важливим напрямком для розвитку держави є співпраця з іншими державами в рамках міжнародних організацій ООН, НАТО, Євразійського Економічного Співтовариства (ЄАЕС) та ін. Нині, незважаючи на зростаючий рівень втрати своїх функцій, всі типи держав продовжують залишатися досить впливовими джерелами влади у світовій системі. Однак у найближчому майбутньому можлива поява перехідних форм регулювання міжнародних відносин, які не відкидають державний суверенітет, а співіснують із ним.

На сучасному етапі самоізолювані держави або штучно ізолювані через санкції держави перебувають у стані стагнації. Отже, глобалізація необхідна для прогресивного розвитку і функціонування держави на міжнародній арені. Повернути назад глобалізаційні процеси неможливо, тому вибір інструментів і моделі глобалізації має велике значення.

6. Розглянуто етапи становлення публічної політики в Україні: крах недемократичного політичного режиму і делегітимація традиційної політики; квазіпублічна політика, коли нова влада імітує взаємодію з громадськістю; набуття громадянським суспільством необхідного соціального потенціалу; утвердження зрілої публічної політики.

Визначено, що публічна політика формує та репрезентує актуальний порядок денний. Запит на публічність українського політикуму з 2014 року демонструє стабільну позитивну динаміку. Громадяни активно цікавляться політикою і всім, в країні відносно діють неурядові організації та журналістські групи, експертні групи та ЗМІ.

Основними суб'єктами публічної політики України є: громадяни, держава в особі її органів, політичні партії та громадські організації, мас-медіа.

Встановлено, що українська публічна сфера від початку характеризувалась змагальним плюралізмом, оскільки за громадську думку боролись різні актори, що мали різноманітні ресурси. Найбільшу небезпеку для публічної політики несе посилення корпоративістські та лібертарні тенденції.

Визначено, що факторами її розвитку є соціальні медіа, модернізація громадянського суспільства, поява нових механізмів комунікації держави, бізнесу та суспільства, зокрема нових інформаційно-комунікаційних технологій та Government Relations. Останні розглядають в якості доповнення до традиційних для демократії систем представництва.

Взаємодія органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства відбувається шляхом використання двох груп практик: технологій ініційованих громадськістю (участь у обговоренні та розробці проектів правових актів; партисипаторне бюджетуванні; діяльність громадських рад, експертно-аналітичних структур, інноваційних платформ; громадський контроль за діяльністю влади тощо) та ініційованих владними інститутами (залучення громадськості до виборчого процесу; залучення громадських об'єднань до надання соціальних послуг населенню; співпраця органів влади з громадськістю в процесах підготовки публічних службовців тощо).

Встановлено, що важливим компонентом підвищення ефективності публічної політики є якісна оцінка публічної політики. Факторами визначення ефективності розвитку публічної політики є: цілеспрямованість; соціально-політична корисність; злагодженість роботи всієї публічно-правової та політичної системи; високий рівень правової свідомості у громадян і посадових осіб тощо.

З'ясовано вектори подальшого розвитку публічної політики в Україні: розвиток сервісної держави, подальше впровадження політики

багаторівневого управління, посилення практик вертикального та горизонтального партнерства, впровадження ефективної регіональної політики.

Визначені перспективні напрями подальшої інституціоналізації взаємодії влади, громадськості та бізнесу в Україні: легалізація лобістської діяльності; підвищення ефективності антикорупційної політики; розширення кола представницьких організацій бізнесу та громадянського суспільства; розширення практик громадського обговорення при виробленні публічної політики; залучення експертів у процеси прийняття стратегічних рішень; удосконалення державно-приватного партнерства в Україні; вдосконалення системи підготовки державних службовців; сприяння розвитку Government Relations тощо.

7. Визначено, що в кінці XX – на початку XXI століття ключовою складовою процесу глобалізації є інформатизація суспільства. В умовах значного зростання динаміки суспільно-політичних процесів і розширення інформаційних потоків формується принципово нова система політичної комунікації

Показано, що розвиток інформаційного суспільства все більше визначає трансформацію сучасних політико-правових систем. Серед сучасних тенденцій розвитку політико-правової сфери в умовах глобалізації можна назвати значне посилення впливу міжнародного права на національне право, а також поступове стирання меж між публічним і приватним правом, уніфікацію приватно-правових і публічно-правових методів регулювання, а також тенденцію зростання впливу регіонального права на національну правову систему. Важливою складовою процесу глобалізації є децентралізація державної влади.

Визначено, що ефективна комунікація та співпраця громадянського суспільства з державою в Україні є умовою політичної стабільності та основою для подальшого політичного розвитку на шляху демократизації. Становлення ефективної публічної політики неможливе без розвитку

громадянського суспільства.

Обґрунтовано, що громадянське суспільство, саме як організована система інститутів, є фундаментом розвитку становлення демократичної публічної політики, оскільки безсистемне та безконтрольне залучення до державотворення різних морально, інтелектуально та ментально невідгодованих людей, може завдати шкоди. Важливими інститутами громадянського суспільства, що мають вплив на публічну політику є партії, аналітичні центри та ЗМІ. Ефективним інструментом впливу громадянського суспільства та ефективність публічної політики є контроль за діяльністю держави (громадянський, профспілковий, партійний контроль, контроль громадських організацій та громадський контроль).

З'ясовано, що контроль з боку громадянського суспільства поділяють на політичний (здійснюється за рахунок періодичної виборності та можливості зміни вищих посадових осіб держави за результатами політичної конкуренції партій на вільних та чесних виборах, у період між виборами функцію акторів політичного контролю виконують опозиційні партії) та громадський (інституціоналізована в громадянському суспільстві змішана діяльність відповідних суб'єктів громадянського суспільства щодо здійснення спостереження, оцінки та корекції діяльності державного апарату, спрямована на забезпечення ефективності функціонування державного апарату).

Встановлено, що реформування механізму партнерства між органами влади та громадянського суспільства передбачає, що їх взаємодія має здійснюватися на основі принципу соціального партнерства з дотриманням принципів відкритості та прозорості, досягнення консенсусу завдяки постійній участі громадських організацій у місцевій політиці на засадах кооперації, невтручання влади у внутрішню автономність і незалежність організацій.

Показано, що питання взаємодії держави та громадянського суспільства значно активізується завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій. З метою впровадження європейських стандартів ефективного

врядування в Україні важливою є направленість органів державної влади на взаємодію з громадськістю, а також зацікавленість і активна участь громадян у процесі формування та реалізації публічної політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баєв В. Механізми забезпечення доступності офіційних веб-сайтів як умова подолання цифрового розриву в сучасному суспільстві (аналіз відповідності веб-сайтів органів державної влади критеріям доступу на регіональному рівні). *Державне управління: теорія та практика*. 2006. № 1. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-1/txts/TECHNOLOGYA/06bvvdrr.pdf>
2. Бакуменко В. Д. Аналітичне забезпечення формування державно-управлінських рішень. *Вісник НАДУ*. 2000. № 4. С. 351–360.
3. Винников О. «Ринок ідей» і цензура в Україні. *Критика*. 2001. № 9. С. 7–10.
4. Головій В. М. Роль інформаційно-комунікативних технологій у взаємодії органів влади та громадянського суспільства в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2007. № 3. С. 27–31
5. Громадянське суспільство в Україні: виклики і завдання. 01.08.2019. Фонд Демократичні ініціативи ім. І. Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadyanske-suspilstvo-v-ukraini-vikliki-i-zavdannya>
6. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року № 55-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
7. Інституційне забезпечення кадрової політики у публічному управлінні: місія, роль та місце Національної академії державного управління при Президентові України: наук. доп.; за заг ред. д-ра держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2015. 160 с.
8. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Основні засади діяльності прес-служб органів державної влади та місцевого самоврядування: світовий та український досвід: наук.-метод. видання / Під наук. керівн. О. С. Поважного. Донецьк: Донецький держ. ун-т управління, 2011. 107 с.

10. Про громадські об'єднання : Закон України № 70 від 22.03.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 70. Ст. 421.

11. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України № 928 від 31 липня 2000 року. *Офіційний вісник України*. 2000. № 31. Ст. 1300. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>

12. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки: затверджена Указом Президента України № 487/2021 від 07.09.2021 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

13. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 року № 3. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>Законодавство України>3-2002-п>

14. Пухкал О. Г. Модернізація державного управління в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні : монографія. К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. 287 с.

15. Рейтерович І. В. Особливості розвитку публічної сфери в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник НАДУ*. 2015. Вип. 4. С. 55–61.

16. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам–членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/Rec(2007)14 від 10.10.2007 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_937

17. Розпорядження КМУ від 14.02.2023 року № 160-р «Про затвердження плану заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки». *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/160-2023-%D1%80#Text>

18. Рудакевич О. Публічна політика в контексті українських реалій.

Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2016. Вип. 3-4. С. 255-266. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2016_3-4_23

19. Система розробки і здійснення публічних політик в Україні / Під загальною редакцією О. П. Демянчука. К.: Факт, 2004. 224 с.

20. Сіленко А. Інфокомунікаційні технології та розвиток громадянського суспільства. *Політичний менеджмент*. 2004. № 5(8). С. 40–55.

21. Солдатенко В.Ф. Суспільно- політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій; НАН України ; Інститут політичних та етнонаціональних досліджень. К.: Парламентське вид-во, 2009. 536 с.

22. Стан та динаміка розвитку організацій громадянського суспільства України 2002–2013 роки : звіт за даними дослідження / упоряд. Л. Паливода. К. : БФ «Творчий центр ТЦК», 2014. 88 с.

23. Телешун С.О., Пухкал О.Г., Карлова В.В., Рейтерович І.В., Ситник С.В. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні. 03.06.2019. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html

24. Юрченко В. Е. Моделі впровадження комунікативних механізмів у державному управлінні України. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 4. С. 156-167 Abramson J.B., Arterton Ch., Orren G. The electronic commonwealth: the impact of new media technologies on democratic values. New York: Basic books, 1988, 331 p.

25. Alexander J.C. Real Civic Liberties. London: Sage, 1998. 298 p.

26. Anderson J. E. Public Policymaking: An Introduction. Boston-New York, 2003. P. 1-34.

27. Arendt H. The Human Condition. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998. 370 p. URL: <https://pensarelespaciopublico.files.wordpress.com/2012/02/arendt-hanna-the->

human-condition.pdf

28. Armingeon K., Beyeler M. The OECD and European Welfare States. UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2004. 272 p.

29. Badie B. La fin des territoires. Paris :Fayard, 1995. 276 p.

30. Banuri T., Spanger-Siegfried E. Global Public Policy Networks: An emerging innovation in Policy Development and application, Stockholm Environment Institute. Boston Center, 2001. 49 p. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=b6251cf72a41fa471db8340883d69057fc0578b1>

31. Berger S. Globalization and Politics. *Annual Review of Political Science*. 2000. Vol. 3. P. 43-62. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/29324/globalization%202000-005.pdf>

32. Bohmen D. Public Deliberation. Cambridge, Mass.: MIT, 1996. 303 p.

33. Bozeman B. Public values and public interest. Washington: Georgetown university press, 2007. 224 p.

34. Bozeman B., Sarewitz D. Public value mapping and science policy evaluation. *Minerva*. 2011, Vol. 49, N 1, P. 1–23. URL: <http://www.doi.org/10.1007/s11024-011-9161-7>

35. Bull H. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. London: Macmillan, 1977. 368 p.

36. Capano G., Howlett M. Introduction: Multidimensional World of Policy Dynamics. *European and North American Experiences in Policy Change. Policy Drivers and Policy Dynamics*. London, 2009. P. 1–12.

37. Cerny P. Paradoxes of the competition state: The dynamics of political globalization. *Government and Opposition*. 1997. № 32 (2). P. 251-274. URL: https://www.researchgate.net/publication/229755584_Paradoxes_of_the_Competition_State_The_Dynamics_of_Political_Globalization

38. Clark I. Globalization and Fragmentation: International Relations in the Twentieth Century. Oxford: Oxford University Press, 1997. 220 p.

39. Cohen J. L., Arato, A. Civil Society and Political Theory. MIT Press,

Cambridge, MA, 1992. 771 p.

40. Conquest R. Reflections on a Ravaged Century. London, 2000. URL: https://archive.org/stream/ReflectionsOnARavagedCentury/Reflections%20on%20a%20ravaged%20century_djvu.txt

41. Creighton J. L. The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement. San Francisco: Jossey-Bass, 2005. 261 p.

42. Cronin B. Community Under Anarchy: Transnational Identity and the Evolution of Cooperation. New York: Columbia University Press, 1999. 176 p. URL:

https://www.researchgate.net/publication/267548173_Community_Under_Anarchy_Transnational_Identity_and_the_Evolution_of_Cooperation

43. Dahl R. Can international organizations be democratic? A skeptical view. *Shapiro I. Hacker-Cordon C. (Eds.), Democracy's edges* Cambridge: Cambridge University Press, 1999. P. 19–36.

44. Deacon B. Global Social Policy and Governance, UK: Sage, 2006. 28 p. URL:

https://www.researchgate.net/publication/232023133_The_Governance_and_Politics_of_Global_Social_Policy

45. Dogaru T.-C. Global public policies: new tools for governance. *Comparative Public Administration and Management - Intellectual Capital, Knowledge and Performance*. 2016. No. 3. P. 7-18. URL: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/94388/>

46. Dollfus O. La mondialisation. Paris, 1997. 167 p.

47. Dryzek J. S. Transnational democracy in an insecure world. *International Political Science Review*. 2006. No 27(2). P. 101-119. URL: https://www.researchgate.net/publication/258142361_Transnational_Democracy_in_an_Insecure_World

48. Dryzek J. S. Transnational democracy. *The Journal of Political Philosophy*. 1999. No 7(1). P. 30-51. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9760.00064>

49. Dryzek J. S., Bächtiger A., Milewicz K. Toward a deliberative global citizens' assembly. *Global Policy*. 2011. No 2(1). P. 33-42. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1758-5899.2010.00052.x>

50. Easton D. The Political System. An Inquiry into the State of Political Science. New York: Knopf, 1953. 87 p.

51. Edwards A. Scientific expertise and policy-making: the intermediary role of the public sphere. *Science and Public Policy*. Oxford University Press. 1999. Vol. 26(3). P. 163-170.

52. Ewoh A., Matei A., Matei L. Corruption, public integrity, and globalization in South-Eastern European states. A comparative analysis, *Theoretical and Applied Economics*. 2013. Vol. XX (2013). No 1(578). P. 7-34. URL: <http://store.ectap.ro/articole/813.pdf>

53. Frankopan P. The new Silk Roads. The present and the future of the world. London : Bloomsbury Publishing, 2019. 336 p.

54. Fukuyama F. The End of History? *The National Interest*. 1989. No. 16 (Summer 1989). P. 3-18. URL: <https://www.jstor.org/stable/24027184>

55. Gil-Garcia J. R., Pardo T. A. E-government success factors: mapping practical tools to theoretical foundations. *Government information quarterly*. 2005. Vol. 22. P. 187–216. URL: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2005.02.001>

56. Global Studies Encyclopedic Dictionary / Ed. by A. N. Chumakov, I. I. Mazour, W. C. Gay. With a Foreword by M. Gorbachev, B. V. Rodopi. Amsterdam; New York, NY, 2014. 531 p.

57. Gould C. Diversity and Democracy: Representing Differences. *Democracy and Difference / ed.: S. Benhabib*. Princeton: Princeton University Press, 1996. P. 171–186.

58. Haas P. International Institutions and Social Learning in the Management of Global Environmental Risks. *Journal of Policy Studies*. 2000. No 28(3). P. 558-575. URL: <https://www.researchgate.net/publication/229583595> International Institutions and Social Learning in the Management of Global Environmental Risks

59. Habermas J. Moral Consciousness and Communicative Action (Studies in Contemporary German Social Thought). MIT Press, Cambridge, Mass., 1990. 225 p.

60. Haque M. S. Significance accountability under approach to public governance. *International review of administrative sciences*. L. : Univ. of Exeter : SAGE publications, 2000. Vol. 66. P. 601–609

61. Harguindéguy J-B. Policy Development. Encyclopedia of Governance, SAGE Publications, 2006.

62. Harrop M. Power and Policy in Liberal Democracies. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 303 p.

63. Heidenheimer A., Heclo H., Adams C. Comparative public policy: the politics of social choice in America, Europe and Japan. New York: St. Martin press, 1990, 416 p.

64. Held D. Democracy and the global order. From the modern state to cosmopolitan governance. Stanford: Stanford University Press, 1995. 324 p. URL: [https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3141194/mod_resource/content/1/Held_D emocracy%20and%20Global%20Order.pdf](https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3141194/mod_resource/content/1/Held_D%20democracy%20and%20Global%20Order.pdf)

65. Held D., Dunleavy P., Nag E-M. What is global policy? *Global Policy*. 2010. Vol. 1. Issue 1. P. 1–3.

66. Held I., McGrew A., Goldblat D., Parraton J. Global Transformations. Cambridge: Polity Press, 1999. P. 65. URL: [https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4410549/mod_resource/content/0/David %20Held%2C%20Anthony%20McGrew- The%20Global%20Transformations%20Reader %20An%20Introduction%20to% 20the%20Globalization%20Debate-Polity%20%282003%29.pdf](https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4410549/mod_resource/content/0/David%20Held%2C%20Anthony%20McGrew-The%20Global%20Transformations%20Reader%20An%20Introduction%20to%20the%20Globalization%20Debate-Polity%20%282003%29.pdf)

67. Hoffmann S. Clash of Globalizations. *Foreign Affairs*. 2002. Vol. 81. No. 4 (Jul. - Aug., 2002). P. 104-115. URL: <https://www.jstor.org/stable/20033243>

68. Huntington S. The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*. 1993. Vol. 72, No. 3 (Summer, 1993). P. 22-49. URL: <https://www.jstor.org/stable/20045621>

69. International Security Management and the UN / By edit. M. Alagappa

and T. Inoguchi. United Nations University Press. 1999. 489 p. URL: <https://collections.unu.edu/eserv/UNU:2386/nLib9280810014.pdf>

70. Keohane R. O. International institutions: Can interdependence work? *Foreign Policy*. 1998. No 110. P. 82-96. URL: http://oldwww.upol.cz/fileadmin/user_upload/PF-katedry/politologie/Keohane.pdf

71. Lasswell H. D. The Policy Orientation. *Lerner D., Lasswell H.D. (eds). The policy sciences: recent developments in scope and method*. Stanford: Stanford university press, 1951. P. 3–15.

72. Macintosh A. Characterizing e-participation in policy-making. *37 th Annual Hawaii international conference on system sciences*. 2004, P. 5–8. URL: <https://doi.org/10.1109/HICSS.2004.1265300>

73. Malik R. Aid Effectiveness and the Role of Donor Intervention in the Education Sector in Pakistan. RECOUP, 2008. 26 p. URL: <https://ceid.educ.cam.ac.uk/publications/WP6-RM.pdf>

74. Malone D. M. The Security Council in the 1990s: Inconsistent, improvisational, indispensable? *New Millennium, New Perspectives: The UN, Security, and Governance / edit. by R. Thakur and E. Newman*. UN University Press. 2000. P. 21-45 URL: <https://collections.unu.edu/eserv/UNU:2402/pdf9280810545.pdf>

75. McCarty T. The Critical Theory of Jurgen Habermas. Cambridge, Mass.: MIT, 1982. 504 p.

76. Meynhardt T. Public value inside: what is public value creation? *International journal of public administration*. 2009. Vol. 32. № 3. P. 192–219. URL: <https://doi.org/10.1080/01900690902732632>

77. Meynhardt T. Public value: turning a conceptual framework into a scorecard. *Bryson B.M., Crosby B.C., Bloomberg L. (eds). Public value and public administration*. Washington: Georgetown university press, 2015. P. 147–169.

78. Mittleman J. The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance, Princeton University Press, 2000. 304 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt7sf81>

79. Moore M. H. Creating public value: strategic management in government. Cambridge: Harvard university press, 1995. 402 p.

80. Moore M. H. Recognizing public value. Cambridge: Harvard university press, 2013. 496 p.

81. Nadvi K., Wältring F. Making Sense of Global Standards, 2001. 32 p.
URL:
https://www.researchgate.net/publication/285537525_Making_sense_of_global_standards

82. Nailer C., Prior D., Keränen J. A dynamic process theory of public value. *Lindgreen A., Koenig-Lewis N., Kitchener M., Brewer J.D., Moore M.H., Meynhardt T. (eds). Public value: deepening, enriching, and broadening the theory and practice.* London, New York: Routledge, 2019. P. 159–173.

83. Palier B. Analysing the Relationships between Globalisation, European Integration and Welfare State Changes, About COST A15 Activity. *Global Social Policy*. 2003. No 3 (2). P. 146-151. URL:
https://www.researchgate.net/publication/249723571_Analysing_the_Relationships_Between_Globalization_European_Integration_and_Welfare_State_Changes_about_COST_A15_Activity

84. Palier B., Sykes R. Challenges and Change: Issues and Perspectives in the Analysis of Globalization and the European Welfare States. *Globalization and European Welfare States / eds. R. Sykes, B. Palier and P.M. Prior.* New York: Pargrave. P. 1-16. URL:
https://www.researchgate.net/publication/315373706_Challenges_and_Change_Issues_and_Perspectives_in_the_Analysis_of_Globalization_and_the_European_Welfare_States

85. Parkinson J. Legitimacy Problems in Deliberative Democracy. *Political Studies*. 2003. Vol. 51. P. 180–196.

86. Pierre J. Peters G. Governance, Politics and the State, London: St. Martin's Press, 2000. 231 p.

87. Raab J., Brinton M. Dark Networks as Problems, *Journal of Public*

Administration Research and Theory. 2003. No 13 (4). P.413-439.URL:
https://www.researchgate.net/publication/31448929_Dark_Networks_as_Problems

88. Reinicke W. Global Public Policy. Foreign Affairs. 1997. Vol. 76, No. 6.
P. 127-138. URL:<https://www.jstor.org/stable/20048281>

89. Rhodes R. Policy Network Analysis. *The Oxford Handbook of Public Policy* / Eds. M. Moran, M. Rein and R. E. Goodin. Oxford: Oxford University Press, 2006. P. 425-448. URL:
https://www.hse.ru/data/2012/11/03/1249193747/Public_policy_handbook.pdf

90. Rhodes R. The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*. 1996. Volume 44. Issue 4. URL:
<https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1111/j.1467-9248.1996.tb01747.x>

91. Rhodes R. Understanding governance: ten years on. *Organization studies* . 2007. Vol. 28(8). P. 1243–1264. URL:
<https://doi.org/10.1177%2F0170840607076586>

92. Robertson R. Globalization Theory 2000+: Major Problematics. *Handbook of Social Theory* / Ed. by G. Ritren, B. Smart. London, 2001. URL:
https://www.researchgate.net/publication/313092326_Globalization_theory_2000_Major_problematics

93. Robertson R. Globalization, Social Theory and Global Culture. London, 2000. URL: <https://sk.sagepub.com/books/globalization>

94. Robertson R., Lechner F. Modernization, Globalization and the Problem of Culture in World-Systems Theory. *Theory, Culture & Society*. 1985. № 3. P. 103-117. URL:<https://www.deepdyve.com/lp/sage/modernization-globalization-and-the-problem-of-culture-in-world-xPu5MLZzW0?key=sage>

95. Sriramesh K. Globalization and public relations: opportunities for growth and reformulation. *Heath R (ed) The SAGE handbook of public relations, 2nd edn*. Sage, Thousand Oaks, 2010. P. 691–707.

96. Stone D., Ladi S. Introduction. *Global Public Policy and Transnational Administration*. Public Administration. 2015. P. 1-25. URL:
https://wrap.warwick.ac.uk/73159/1/WRAP_9576201-pais-081015-

first look stone and ladi intro global pol trans admin%20%281%29.pdf

97. Taylor S., Henry M. Globalisation and educational policymaking: a case study. *Educational Theory*, 2000. № 50(4). P. 487-503. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1741-5446.2000.00487.x>

98. United Nations. World Public Sector Report. Globalization and the State, United Nations: USA, 2001. 193 p. URL: https://digitallibrary.un.org/record/489245?ln=zh_CN

99. Vercic D., Zeffass A., Wiesenbergh M. Global public relations and communication management: a European perspective. *Public Relat rev.* 2015. № 41(5). P. 785-793.

100. Verger A., Novelli M., Altinyelken H. Global Education Policy and International Development: An Introductory Framework. Verger, A., M. Novelli and H. K. Altinyelken (eds.). *Global Education Policy and International Development: New Agendas, Issues and Policies*. London: Continuum, 2012. URL: https://www.researchgate.net/publication/284729302_Global_Education_Policy_and_International_Development_An_Introductory_Framework

101. Wijen F., Zoeteman K., Pieters P. A Handbook of Globalisation and Environmental Policy, UK: Edward Elgar Publishing, 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/254808402_A_Handbook_of_Globalisation_and_Environmental_Policy_National_Government_Interventions_in_a_Global_Arena